

Nguvu ya BUKU TOTO

*Vunja Laana Ya Umasikini,
Jenga Utajiri wa Vizazi*

Kocha Dr. Makirita Amani, MD, CFE
na

Adv. Isaack Zake, CFE

www.tanzaniteskills.ac.tz

Kitabu hiki kimeandikwa na;

Kocha Dr. Makirita Amani, MD, CFE na Adv. Isaack Zake, CFE

Ambao Ni Wakufunzi wa mambo ya fedha waliothibitishwa na Benki Kuu ya Tanzania (BOT). Pia ni waasisi wa Tanzanite Skills Academy, ambayo ni taasisi ya mafunzo ya kujenga ujuzi kwa maendeleo.

Simu; +255 713 604 101

Barua pepe; training@tanzaniteskills.ac.tz

Tovuti; www.tanzaniteskills.ac.tz

Toleo la kwanza Juni 2025.

Haki zote za kitaaluma zimehifadhiwa haipendezi na ni kinyume na sheria kunakili au kuchukua chochote kilichoandikwa katika kitabu hiki bila idhini kutoka kwa Waandishi wa kitabu hiki; Lakini kinaruhusiwa kutumiwa popote palipo na mafundisho yanayohusiana na yaliyoandikwa humu kwa ruhusa ya waandishi.

Kwa matumizi ya kitabu hiki katika mafundisho tafadhali wasiliana na waandishi kwa mawasiliano yaliyopo hapo juu.

Maarifa yaliyopo kwenye kitabu hiki ni kwa lengo la kuelimisha na kumpa mtu hatua za kuchukua ili kuyafanya maisha yake kuwa bora zaidi. Ila hayaondoi nafasi ya ushauri wa kitaalamu kwa wale wenye uhitaji wa huduma hizo.

YALIYOMO

UTANGULIZI	12
Muundo wa Kitabu Hiki	13
Makundi Yanayolengwa	14
Jinsi ya Kukisoma na Kukitumia Kitabu Hiki.....	14
Kuhusu Programu.....	15
Madaraja Ya Kimaisha	16
Kwa Nini Kitabu Hiki Ni Muhimu?	17
SEHEMU YA KWANZA; ELIMU YA MSINGI YA FEDHA KWA WATOTO.....	18
Sura Ya 1; Maana Halisi Ya Fedha, Utajiri Na Uhuru Wa Kifedha	20
Fedha	20
Utajiri.....	23
Uhuru Wa Kifedha.....	24
Sura Ya 2; Nguzo Saba Za Usimamizi Wa Fedha Binafsi	28
Nguzo Ya Kwanza; Kipato	30
Nguzo Ya Pili; Akiba.....	32
Nguzo Ya Tatu; Matumizi	34
Nguzo Ya Nne; Madeni	36

Nguzo Ya Tano; Matoleo	38
Nguzo Ya Sita; Uwekezaji	39
Nguzo Ya Saba; Ulinzi	42
Sura Ya 3; Dhana Ya Nguvu Ya Buku.....	45
Kila Mtu Anaweza Kuwa Tajiri.....	47
Okoa, Zalisha Na Wekeza Buku	52
Maajabu Ya Riba Mkusanyiko	55
Hitimisho La Sehemu Ya Kwanza.....	62
SEHEMU YA PILI; NJIA ZA KUOKOA BUKU KWA WATOTO	64
Sura Ya 4; Njia Za Kuokoa Buku Nyumbani.....	66
1. Wasaidie Wazazi Kupunguza Gharama.....	66
2. Tunza Vitu Vyako kwa Muda Mrefu.....	67
3. Soma Vitabu Badala ya Kuangalia TV	68
4. Rekebisha Mavazi Badala ya Kununua Mapya ...	69
5. Usitumie Zawadi za Fedha Unazopewa	70
6. Chemsha Maji Badala ya Kununua	71
7. Kula Chakula cha Nyumbani Badala ya Kununua	72
8. Tunza Sarafu Ndogo Zinazobaki.....	73
9. Tunza Fedha Zako Vizuri Zisipotee	74

10. Usitumie Vitu Mpaka Kumaliza.....	75
Sura Ya 5; Njia Za Kuokoa Buku Shuleni	77
11. Tunza Vifaa vya Shule Utumie kwa Muda Mrefu	77
12. Tunza Sare za Shule Utumie kwa Muda Mrefu	78
13. Beba Maji Badala ya Kununua	79
14. Beba Chakula Badala ya Kununua.....	80
15. Usianze na Vitu Vipya Kila Mwaka wa Masomo	81
16. Punguza Gharama za Usafiri.....	82
17. Usiharibu Vitu vya Shule.....	83
18. Azima Wengine Badala ya Kununua	84
19. Nunua Mahitaji ya Shule Nje ya Msimu	84
20. Usitumie Fedha Yote ya Matumizi	85
Sura Ya 6; Njia Za Kuokoa Buku Kwenye Jamii	87
21. Usiende Maeneo ya Matumizi Ukiwa na Fedha	87
22. Usiwe na Marafiki Wanaopenda Matumizi	88
23. Tumia Maeneo ya Michezo ya Wazi Badala ya ya Kulipia	89
24. Usinunue Vitu kwa Kuiga Wengine.....	90

25. Shirikiana na Wengine kwenye Vifaa vya Michezo.....	91
27. Punguza Sherehe zenye Michango na Zawadi.....	93
28. Omba Punguzo kwa Kila Manunuzi Unayofanya	94
29. Nunua Vitu vya Mtumba Badala ya Vipya	95
30. Jipe Muda Kabla ya Kufanya Manunuzi.....	96
SEHEMU YA TATU; NJIA ZA KUZALISHA BUKU KWA WATOTO	98
Sura Ya 7; Njia Za Kuzalisha Buku Nyumbani	101
31. Fanya Kazi za Ziada Nyumbani	101
32. Uza Zawadi Zisizo za Kudumu	102
33. Uza Maji Baridi, Barafu au Ice Cream.....	103
34. Tengeneza na Uza Vitafunwa	104
35. Tengeneza na Kuuza Urembo wa Shanga	105
36. Lima Bustani ya Mboga na Uuze	106
37. Uza Vitu Visivyo na Matumizi Nyumbani	107
38. Ahidi Mabadiliko na Timiza Ili Kupata Motisha	107
39. Tumia Vifungashio au Chupa Kutengeneza Mapambo	108
40. Fanya Kazi Kwenye Biashara ya Familia.....	109

Sura Ya 8; Njia Za Kuzalisha Buku Shuleni.....	111
41. Fanya Vizuri Ili Kupata Zawadi	111
42. Uza Vifaa Vya Shule Kwa Ruhusa Maalumu ...	112
43. Uza Kazi Za Sanaa Kwa Wanafunzi Wengine..	113
44. Toa Masomo Ya Ziada Kwa Madarasa Ya Chini	114
45. Uza Mapambo Siku Za Mahafali	115
46. Uza Kazi Za Mikono Siku Za Wazazi	116
47. Andaa Mashindano Ambayo Washiriki Wanalipia.....	117
48. Wasaidie Wengine Kupangilia Vitu Vyao Kwa Malipo	118
49. Fanya kazi za ziada shuleni kwa malipo.....	118
50. Jiunge Na Klabu Ya Ujasiriamali Shuleni.....	119
Sura Ya 9; Njia Za Kuzalisha Buku Kwenye Jamii	121
51. Toa Huduma Ya Kusafisha Magari Kwa Majirani	121
52. Toa Huduma Ya Kusafisha Na Kushona Viatu	122
53. Kusanya Chupa Za Plastiki Na Chuma Chakavu	123
54. Toa Huduma Ya Masoko Kwa Biashara Za Jirani	124

55. Fanya Kazi Ya Mauzo Ya Nyumba Kwa Nyumba	125
56. Jiunge Na Kikundi Cha Michezo Au Burudani	126
57. Kodisha Vifaa Vyako Vya Michezo Kwa Wasiokuwa Navyo.....	127
58. Shiriki Kampeni Za Usafi Na Kutunza Mazingira	128
59. Uza Vitu Kwenye Matukio Ya Kijamii	129
60. Kusanya Vitu Visivyotumika Na Kuuza Kwa Wanaovihitaji	129
SEHEMU YA NNE; NJIA ZA KUWEKEZA BUKU KWA WATOTO	131
Sura Ya 10; Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Elimu Na Ujuzi	134
61. Kununua Vitabu Vya Kitaaluma	135
62. Kununua Vitabu Vya Elimu Ya Nje Ya Taaluma	136
63. Kujiunga Na Kozi Zinazokupa Ujuzi Wa Ziada	137
64. Kushiriki Madarasa Ya Kutengeneza Bidhaa Za Mikono	138
65. Kujifunza Ujuzi Wa TEHAMA	139
66. Kuendeleza Vipaji Ulivyonavyo	140

67. Kuandika Vitabu Vya Watoto	140
68. Kuandaa Mafunzo Ya Ujuzi Kwa Watoto.....	141
69. Kuwa Na Vifaa Vya Kukodisha Kwenye Elimu	142
70. Kuuza Vifaa Vya Elimu Ya Mikono.....	143
Sura Ya 11; Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Fedha Na Masoko Ya Mitaji	145
71. Kuwa Na Akaunti Ya Benki Maalumu Kwa Watoto	146
72. Kuwa Na Akaunti Kwenye Mifuko Ya Pamoja Ya Uwekezaji	147
73. Kuwekeza Kwenye Soko La Hisa Chini Ya Mzazi	148
74. Kuwekeza Kwenye Hatifungani Chini Ya Mzazi	149
75. Kushiriki Vikundi Vya Fedha Vya Familia	149
76. Akaunti Za Pamoja Za Benki	150
77. Uwekezaji Kwenye Mipango Ya Mitandao Ya Simu	151
78. Vyama Vya Ushirika Vya Akiba Na Mikopo (SACCOS).....	152
79. Vikundi Vya Akiba Na Mikopo (VIKOB)	153
80. Kushiriki Klabu Ya NGUVU YA BUKU TOTO	154

Sura Ya 12; Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Kilimo Na Ufugaji	156
81. Kuwapa Wengine Mifugo Wakupe Mazao	156
82. Kukodisha Shamba Kwa Wengine Kulima.....	157
83. Kukodisha Vifaa Vya Kilimo.....	158
84. Kutoa Elimu Ya Kilimo Na Ufugaji.....	159
85. Kutoa Huduma Ya Kusimamia Kilimo Na Ufugaji	160
86. Kuandaa Miche Na Mbegu.....	161
88. Kuongeza Thamani Ya Mazao	162
89. Kilimo Cha Pamoja	163
90. Kilimo Cha Muda Mrefu.....	164
Sura Ya 13; Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Biashara Za Wengine	166
91. Kuongeza Bidhaa Ambazo Hazipo.....	167
92. Kutoa Mafunzo Ya Matumizi Ya TEHAMA.....	168
93. Kutoa Huduma Za Masoko Kwa Njia Ya Mtandao	169
94. Kuchangia Mtaji Wa Biashara Za Wengine	169
95. Kulipwa Kwa Kupeleka Wateja	170
96. Kutoa Huduma Ya Kutunza Taarifa Za Biashara	171

97. Kutoa Huduma Za Usajili Kwa Njia Ya Mtandao	172
98. Kuwa Mtu Wa Kati Kuwakutanisha Wanaohitajiana.....	173
99. Kusaidia Upatikanaji Wa Wafanyakazi Wa Muda	174
100. Kuwa Na Jukwaa La Kutangaza Biashara	174
SEHEMU YA TANO; PROGRAMU YA NGUVU YA BUKU TOTO	176
Sura Ya 14; Mpango Wa Programu Ya NGUVU YA BUKU TOTO	176
Sura Ya 15; Hatua Za Kuchukua Kushiriki Programu	181
HITIMISHO	183

UTANGULIZI

“Kama mpango wako ni wa mwaka mmoja, panda mpunga. Kama ni wa miaka kumi, panda miti. Lakini kama mpango wako ni wa miaka mia moja, elimisha watoto.” — Methali ya Kichina

Karibu kwenye NGUVU YA BUKU TOTO — Vunja Laana ya Umasikini, Jenga Utajiri wa Vizazi.

Kwenye ulimwengu wa sasa, ambapo elimu rasmi haiweki mkazo wa kutosha kwenye elimu ya fedha, kitabu hiki kinakuja kama zawadi ya thamani kwa watoto, wazazi, walimu na taasisi zote zinazohusika na malezi ya watoto. *NGUVU YA BUKU TOTO* siyo tu kitabu cha kusoma, bali ni mwongozo wa mabadiliko ya kweli, uliobeba dira, mbinu, na mfumo madhubuti wa kuwajengea watoto msingi wa utajiri na uhuru wa kifedha kuanzia utotoni.

Kitabu hiki kinaambatana na KITABU CHA KAZI (WORKBOOK) kwa ajili ya kutekeleza yale ambayo yamefundishwa ndani ya *NGUVU YA BUKU TOTO*. Workbook hii imeandaliwa kwa lengo la kushirikiana mtoto na mzazi au mlezi, kwa majadiliano ya kila

hatua, tathmini ya vitendo vya kila siku, na usimamizi wa malengo. Hii ni nyenzo muhimu katika utekelezaji wa programu ya NGUVU YA BUKU TOTO, na ni sehemu rasmi ya mafanikio ya mtoto ndani ya programu hii.

Mpango huu umeandaliwa mahsusi kwa watoto wenye umri chini ya miaka 18, ukilenga kuwajengea uelewa wa kina wa fedha, maadili bora ya kifedha, na uwezo wa kuchukua hatua ndogo ndogo zinazojumuisha kuokoa, kuzalisha na kuwekeza elfu moja kila siku.

Muundo wa Kitabu Hiki

Kitabu hiki kimegawanywa katika sehemu kuu tano:

1. **Elimu ya Msingi ya Fedha kwa Watoto** — Maana ya fedha, utajiri, na uhuru wa kifedha, pamoja na nguzo 7 za usimamizi wa fedha.
2. **Njia 100 za Kuokoa Buku Kila Siku** — Kupitia kupunguza matumizi kwenye mazingira halisi ya watoto wa Kitanzania.
3. **Njia 100 za Kuzalisha Buku Kila Siku** — Kwa kufanya shughuli halali na rahisi zinazopatikana shuleni, nyumbani au mitaani.
4. **Njia 100 za Kuwekeza Buku Kila Siku** — Kupitia mifumo halisi ya uwekezaji ikiwemo mifuko ya

pamoja, soko la hisa, akiba za benki, biashara na kilimo.

5. **Programu ya NGUVU YA BUKU TOTO** — Mfumo wa mafunzo na usimamizi, klabu za vitendo, motisha na taarifa kwa wazazi.

Makundi Yanayolengwa

- **Watoto:** Wanafundishwa kujiamini, kuwa wabunifu, kujenga tabia ya nidhamu ya fedha, na kuanza kujenga msingi wa utajiri mapema.
- **Wazazi na Walezi:** Wanajengewa uelewa wa jinsi ya kulea watoto kifedha, na kusaidia kutekeleza mpango wa NGUVU YA BUKU TOTO kwa vitendo.
- **Walimu:** Wanapata nyenzo za kuwasaidia wanafunzi kujifunza na kuchukua hatua kwenye eneo la fedha.
- **Taasisi (mashule, makanisa, misikiti, NGO):** Wanaweza kuanzisha Klabu za NGUVU YA BUKU kwa wanafunzi wao ili kujenga kizazi cha kesho chenye maarifa sahihi ya fedha.

Jinsi ya Kukisoma na Kukitumia Kitabu Hiki

- **Kama mwanafunzi au mtoto:** Soma kila sehemu kwa hatua, jibu maswali ya mjadala,

chagua njia unazoweza kuzitekeleza, na andika mpango wako wa NGUVU YA BUKU.

- **Kama mzazi au mlezi:** Soma pamoja na mtoto, msaidie kuchagua hatua za kutekeleza, na saini kila hatua anapojadili nawe kwenye kitabu cha kazi.
- **Kama mwalimu au mshauri:** Tumia kama nyenzo ya kuendesha vipindi vya elimu ya fedha shuleni, katika vikundi au kambi za watoto.
- **Kama taasisi:** Tayarisha darasa au klabu za kila wiki kwa kupitia sura moja hadi nyingine. Tumia *NGUVU YA BUKU Diary* kufuatilia maendeleo ya kila mtoto.

Kuhusu Programu

Programu ya *NGUVU YA BUKU TOTO* inaendeshwa chini ya **Tanzanite Skills Academy**, ikiwa na mfumo wa usimamizi wa kila siku, darasa la kila wiki, vikundi vya watoto (klabu), warsha za wazazi, zawadi na motisha, na ufuatiliaji wa kila hatua ya maendeleo ya mtoto.

Programu hii inalenga kuwasaidia watoto:

- Kuwa na tabia sahihi ya fedha,
- Kufurahia nidhamu na kujituma,

- Kujenga misingi imara ya mafanikio,
- Kutokusubiri ajira bali kujiandaa kuwa wawekezaji na wajasiriamali wa kesho.

Madaraja Ya Kimaisha

Kwenye mfumo wa maisha huwa kuna madaraja mbalimbali ya ufaulu ambayo wanafunzi hupewa kulingana na matokeo yao. Kwenye maisha pia kuna madaraja ambayo watu huingia kutokana na tabia zao. Madaraja hayo ni kama ifuatavyo;

- **Daraja la Kwanza (Division One);** Wale wanaofanya kilicho sahihi bila kuambiwa.
- **Daraja la Pili (Division Two);** Wale wanaofanya kilicho sahihi baada ya kuambiwa mara moja.
- **Daraja la Tatu (Division Three);** Wale wanaofanya kilicho sahihi baada ya kuambiwa zaidi ya mara moja.
- **Daraja la Nne (Division Four);** Wale wanaofanya kilicho sahihi baada ya kusukumwa na mahitaji waliyonayo.
- **Daraja Sifuri (Division Zero);** Wale ambao hawafanyi kilicho sahihi hata baada ya kuambiwa, kuonyeshwa na kulazimishwa wafanye.

Moja ya malengo ya programu ya NGUVU YA BUKU pamoja na programu nyingine za Tanzanite Skills Academy ni kujenga watoto, vijana na jamii ya watu wa daraja la kwanza na la pili pekee. Kuwa kwenye madaraja mengine chini ya hapo ndiyo chanzo cha umasikini na ukosefu wa maendeleo kwa mtu binafsi, familia na taifa kwa ujumla.

Kwa Nini Kitabu Hiki Ni Muhimu?

Maisha ya kifedha ya mtu mzima hujengwa kwenye tabia za kifedha alizojifunza akiwa mtoto. Elimu ya fedha si anasa; ni hitaji la msingi. Hii ni fursa ya kipekee ya kuingiza mafanikio ya kifedha kwenye msingi wa maisha ya mtoto mapema.

NGUVU YA BUKU TOTO siyo hadithi ya kufurahisha tu, ni mwaliko wa vitendo. Ni mwongozo wa kuvunja mzunguko wa umasikini na kuanzisha kizazi cha watoto wenye misingi imara ya kifedha.

Soma, jifunze, jadiliana, tekeleza — halafu fundisha wengine.

SEHEMU YA KWANZA

ELIMU YA MSINGI YA FEDHA KWA WATOTO

Fedha ni moja ya vitu muhimu sana kwa maisha yetu wanadamu. Ukiondoa hewa ambayo mtu unapumua bure, vitu vingine vyote vinahitaji fedha ili kuvipata kadiri ya mahitaji yake. Hata hiyo hewa ambayo katika hali ya kawaida inapatikana bure, mtu anapoumwa, inaweza kupelekea akaipata kwa gharama.

Fedha ni kitu ambacho kinagusa maisha yako ya kila siku, tangu siku unaingia hapa duniani mpaka siku utakayoondoka. Ni vigumu sana siku ipite bila ya kuhusisha matumizi ya fedha kwa namna moja au nyingine. Chakula unachokula kinahusisha fedha, mavazi unayovaa yamepatikana kwa fedha na mahitaji mengine mengi uliyonayo, yanafanikishwa kwa fedha. Pamoja na umuhimu huo mkubwa wa fedha kwenye maisha yetu, elimu ya fedha imekuwa haipewi kipaumbele kikubwa kama elimu nyingine. Mfumo rasmi wa elimu ambao kila mtu anaupitia

umeweka msisitizo kwenye mambo mengi, ambayo ni muhimu kwenye maisha. Hisabati inatuwezesha kuhesabu na kukokotoa vitu mbalimbali. Lugha inatuwezesha kuwasiliana na wengine kwa usahihi. Historia inatonyesha kule tulikotoka na mambo muhimu ya kujifunza. Jografia inatuwezesha kuyaelewa mazingira yetu na kuyatumia kwa manufaa. Uraia unatujenga kuwa wananchi wazalendo kwa nchi yetu na kufuata sheria na taratibu mbalimbali.

Inapokuja kwenye fedha, kuanzia kuzipata, kuzitunza na kuzizalisha, kumekuwa hakuna elimu ya kina kwenye mfumo rasmi wa elimu. Imekuwa inategemewa watoto kujifunza elimu ya fedha kutoka kwa wazazi na walezi. Kwa kuwa nao hawakupata elimu ya fedha kwa mfumo rasmi, changamoto za kifedha zimekuwa nyingi.

Kwenye sehemu hii ya kwanza ya kitabu cha NGUVU YA BUKU TOTO tunakwenda kupata ELIMU YA MSINGI YA FEDHA KWA WATOTO. Hii ni elimu ambayo watoto wakiipata na kuielewa, wanajijengea msingi sahihi na imara kwenye eneo la fedha. Na kwa sababu fedha inagusa kila eneo la maisha, inawapelekea kuwa na maisha bora.

Karibu ujifunze elimu hii ya msingi ya fedha na uyafanyie kazi yale unayokwenda kujifunza ili uanze kujenga maisha bora mapema.

Sura Ya 1

Maana Halisi Ya Fedha, Utajiri Na Uhuru Wa Kifedha

Unaposikia neno fedha, ni picha gani unayoipata kwenye fikra zako? Je vipi kuhusu utajiri? Kuna fikra na picha tunazopata kuhusu fedha na utajiri ambazo hazifanani kwa watu wote. Kwa kuwa hakuna elimu moja ya fedha kwa watu wote, mtazamo tunaokuwa nao kwenye fedha unategemea mazingira ambayo tunayo. Mtu aliyelelewa kwenye mazingira ambayo fedha ni adimu, anakuwa na mtazamo tofauti na aliyekulia kwenye mazingira yenye wingi wa fedha.

Kwenye sura hii ya kitabu unakwenda kujifunza maana halisi ya fedha, utajiri na uhuru wa kifedha. Hilo litakuwezesha wewe kujijenga vizuri kwenye maeneo hayo na kuwa na maisha bora.

Fedha

Watu wengi wanaposikia fedha, huwa wanafikiria sarafu, noti au tarakimu zilizopo kwenye akaunti, ambazo zinatumiwa kwenye malipo mbalimbali. Lakini

hiyo siyo maana halisi ya fedha, bali ni kiwakilishi tu cha fedha.

Maana halisi ya fedha ni mabadilishano ya thamani. sarafu, noti na tarakimu zilizopo kwenye akaunti ni njia zilizokubalika za kubadilishana thamani. Kilicho nyuma ya vitu hivyo ni thamani ambayo watu wanataka kutoa au kupokea.

Kabla ya kuja kwa sarafu, noti na tarakimu za akaunti, watu walikuwa na njia mbalimbali za kubadilishana thamani. Awali kabisa watu walibadilishana mali kwa mali (barter trade). Mkulima wa mahindi, aliyekuwa nayo kwa wingi, alipohitaji kupata nyama alilazimika kumpa mfugaji mahindi na yeye mfugaji ampe mifugo. Kwa mfano mtu angeweza kutoa gunia la mahindi na yeye akapewa mbuzi au ng'ombe.

Mfumo wa kubadilishana mali kwa mali ulikuwa na changamoto nyingi, ikiwepo za kukosekana kwa usawa wa thamani. Lakini pia kupata watu ambao kila mmoja anahitaji kile alichonacho mwingine haikuwa rahisi. Hivyo ililazimika kutafuta njia nyingine za kubadilishana thamani. Hapo ndipo madini mbalimbali yalianza kutumika kama njia ya kubadilishana thamani. Madini ya chuma, fedha na dhahabu yalitumika kwa viwango mbalimbali.

Pamoja na kuwa kiwakilishi kizuri cha thamani, madini hayajaweza kupatikana kwa wingi wa kuendana na kasi ya ukuaji wa uchumi. Hivyo ikalazimika kuwepo na sarafu na noti za fedha ambazo zinawakilisha thamani husika. Maendeleo makubwa ya teknolojia yamepelekea fedha kutoka kwenye vitu halisia tunavyoshika na kwenda kwenye tarakimu zinazosoma kwenye akaunti mbalimbali.

Kwa mfano mtu ambaye ana shilingi milioni moja benki au kwenye mtandao wa simu, anaweza kufanya manunuzi ya bidhaa au huduma kisha kulipa kwa kuhamisha fedha kutoka kwenye akaunti kwenda ya muuzaji. Hapo kunakuwa na mabadilishano ya thamani, lakini hakuna fedha ambayo imeshikwa kama sarafu au noti.

Maendeleo ya teknolojia yanayokwenda kwa kasi kubwa yanazidi kupunguza matumizi ya fedha taslimu kwenye mabadilishano ya thamani. Hata kama fedha taslimu zitaondoka kabisa kwenye mzunguko, bado dhana ya fedha itabaki vile vile.

Ni muhimu sana kuielewa dhana ya fedha kama mabadilishano ya thamani kwa sababu ndiyo msingi muhimu kwenye kupata fedha na kujenga utajiri na uhuru wa kifedha. Unapotaka kupata fedha zaidi,

unajua wazi kwamba unapaswa kutoa thamani zaidi. Pale unapokuwa na thamani kubwa ya kuwapa watu, ambao wanaihitaji, watakuwa tayari kukupa wewe fedha.

Ukishaielewa fedha kama mabadilishano ya thamani, unakuwa umeirahisisha safari yako ya kujenga utajiri na kufikia uhuru wa kifedha. Hiyo ndiyo sababu ya kuanza na hii maana halisi ya fedha kabla ya kwenda kwenye mambo mengine.

Utajiri

Utajiri ni hali ya kujitosheleza kwa mahitaji ambayo mtu anayo. Pale mtu anapoweza kumudu kugharamia mahitaji aliyonayo kwenye maisha yake, anakuwa na utajiri. Utajiri unatokana na kiasi cha kipato ambacho mtu anaingiza kutoka kwenye njia mbalimbali. Na kama tulivyoona kwenye kipengele kulichopita, kipato ambacho mtu anaingiza kinatokana na thamani anayoitoa kwa wengine.

Kwa sababu watu wana mahitaji yanayotofautiana, kipimo cha utajiri kinaweza kuwa tofauti kwa watu tofauti. Lakini kuna viwango vya jumla vya utajiri ambavyo huwa vinapimwa kwa pato ambalo mtu anaingiza. Kwa mtu binafsi, utajiri unaanza kupimwa

kwa uwezo wa kutimiza mahitaji yake kisha kwenye viwango vilivyowekwa kwa wote.

Kinyume cha utajiri ni umasikini, ambayo ni hali ya kutokujitosheleza kwa mahitaji ambayo mtu anayo. Pale mtu anaposhindwa kumudu kugharamia mahitaji aliyonayo kwenye maisha yake, anakuwa na masikini. Kutokana na mahitaji tofauti ya watu, umasikini pia unatofautiana, lakini kuna viwango vya jumla vya umasikini. Kwa mfano pale watu wanaposhindwa kumudu mahitaji ya msingi kabisa ya maisha kama chakula, afya, mavazi, malazi na elimu, wanakuwa kwenye umasikini uliokithiri.

Utajiri unajengwa kwa kuongeza kipato. Kipato kinaongezeka kwa kutoa thamani zaidi. Hayo yote utajifunza kwenye sura ya usimamizi wa fedha binafsi.

Uhuru Wa Kifedha

Uhuru wa kifedha ni uwezo wa kuingiza kipato kinachotosheleza kukidhi mahitaji ya maisha bila kulazimika kufanya kazi moja kwa moja. Hiyo inamaanisha kwamba mtu anakuwa na njia za kuingiza kipato bila ya kuhusika yeye moja kwa moja. Iwe mtu amelala, anaumwa au amepumzika, kipato kinaendelea kuingia kwa kiwango cha kumwezesha kumudu gharama za maisha yake.

Uhuru wa kifedha huwa unatokana na uwekezaji ambao mtu anakuwa amefanya. Uwekezaji huo unakua thamani na kuzalisha faida bila ya mtu kuhusika moja kwa moja. Ili uhuru wa kifedha uwe halisi, ni lazima hali ya kuingiza kipato bila kufanya kazi moja kwa moja iwe endelevu kwa kipindi chote cha maisha ya mtu.

Mtu mwenye akiba ya kuweza kuendesha maisha yake kwa mwaka mmoja, anaweza asifanye kazi na maisha yakaenda. Lakini baada ya mwaka kuisha, hatakuwa tena na fedha za kuendesha maisha. Mtu ambaye amefanya uwekezaji unaokua thamani kadiri muda unavyokwenda, ataweza kuingiza kipato cha kuendesha maisha bila kufanya kazi moja kwa moja kwa kipindi kirefu.

Hiyo ndiyo sababu uwekezaji ni nguzo muhimu sana kwenye usimamizi wa fedha binafsi. Kwa sababu huo ndiyo unaomfikisha mtu kwenye uhuru wa kifedha na kumwezesha kuwa na maisha bora.

Watu huwa wanachanganya UTAJIRI na UHURU WA KIFEDHA. Ni vitu ambavyo vinaendana, lakini siyo kitu kimoja. Kama tulivyoona kwenye kipengele kilichopita, utajiri unatokana na kipato. Mtu mwenye kipato kikubwa, bila ya kujali kinaingia kwa njia gani,

huyo ni tajiri. Kwa mfano mtu aliyeajiriwa na analipwa mshahara mkubwa, huyo ni tajiri. Lakini akiacha au kuachishwa kazi, kipato chake kinakoma na hapo anaweza kurudi kwenye umasikini.

Kwenye kipengele hiki tumeona uhuru wa kifedha unatokana na uwekezaji ambao unamzalishia mtu faida inayotosha kuendesha maisha yake, bila kulazimika kufanya kazi moja kwa moja. Hapa mtu afanye kazi au asifanye, bado kipato kinaingia na maisha yake yanakwenda.

Mtu anaweza kuwa tajiri, lakini asiwe na uhuru wa kifedha. Hii inatokea pale mtu anayekuwa na kipato kikubwa anakuwa na matumizi makubwa pia. Hivyo anaishia kutumia kila anachoingiza na kushindwa kufanya uwekezaji.

Pia mtu anaweza kuwa na uhuru wa kifedha, lakini asiwe tajiri kwa viwango vya nje. Hii inatokea pale mtu anapokuwa na uwekezaji unaoingiza faida inayotosheleza mahitaji ya msingi pekee. Kwa nje mtu hataonekana kuwa na kipato kikubwa, lakini kwa ndani anakuwa amejitosheleza.

Lengo kuu la usimamizi wa fedha binafsi, ambayo ndiyo sura inayofuata ni kumwezesha mtu kujijengea utajiri na kufikia uhuru wa kifedha. Mtu aweze kukidhi

mahitaji yake huku akiweza kuingiza kipato cha kukidhi mahitaji hayo bila ya kulazimika kufanya kazi moja kwa moja. Hayo ni mambo yanayowezekana kwa kila mtu, kupitia kupata elimu sahihi na kuchukua hatua kutokana na elimu hiyo.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 1; Maana Halisi Ya Fedha, Utajiri Na Uhuru Wa Kifedha.

1. Kabla ya kuja kwa fedha, watu walitimizaje mahitaji yao?
2. Upi msingi mkuu wa fedha ambao ukiuelewa utaweza kuzipata kwa wingi?
3. Nini kipimo cha utajiri kwa ngazi ya mtu binafsi? Ipi njia kuu ya kujenga utajiri?
4. Nini maana ya uhuru wa kifedha? Uhuru wa kifedha unajengwaje?
5. Nini tofauti ya utajiri na uhuru wa kifedha? Je mtu anaweza kuwa na kimoja na akakosa kingine? Eleza jinsi hilo linaweza kutokea.

Sura Ya 2

Nguzo Saba Za Usimamizi Wa Fedha Binafsi

Usimamizi wa fedha binafsi ni jinsi mtu anavyokuwa na mipango sahihi ya kifedha na kuitekeleza ili kuwa na maisha bora. Kwa sababu maisha bora yanategemea sana fedha, ni muhimu kila mtu kuwa na usimamizi mzuri wa fedha zake.

Kukosekana kwa elimu sahihi ya fedha kumepelekea watu wengi kushindwa kusimamia vizuri fedha zao. Hilo limesababisha watu wengi kubaki kwenye umasikini, licha ya kuzungukwa na fursa nyingi za kuwawezesha kujenga utajiri na kufikia uhuru wa kifedha. Ni kupitia usimamizi mzuri wa fedha binafsi ndiyo mtu anaweza kujijengea utajiri na kufikia uhuru wa kifedha.

Mambo yote kwenye maisha huwa yanaathiriwa na vitu viwili; **KUJUA** na **KUFANYA**. Kama hujui kitu, unakuwa gizani na hivyo kushindwa kunufaika nacho. Na kama unajua lakini hufanyi, unakuwa umeuona mwanga, lakini hunufaiki nao.

Elimu ya msingi ya fedha inatupa mwanga kwenye eneo la fedha, ambalo limekuwa giza kwa wengi. Kutekeleza elimu hiyo kwa vitendo ndiyo kunatupa matokeo ya tofauti na kuyafanya maisha yetu kuwa bora.

Kila kitu kwenye maisha yetu ni ujuzi, ambao tunajifunza na kuweza kufanya. Hatukuzaliwa tukiwa tunajua kufanya kitu chochote. Hata vitu vya msingi kama kula, kuongea na kutembea, vyote tumejifunza.

Inapokuja kwenye fedha, ujuzi ni kitu muhimu. Kadiri watu wanavyokosa ujuzi wa kifedha, ndivyo changamoto zao za kifedha zinavyokuwa kubwa.

Kuna ujuzi wa aina tatu kwenye fedha ambao kila mtu anapaswa kuujenga ili kuwa na maisha bora.

Moja ni **JINSI YA KUPATA FEDHA**, huu ni ujuzi unaohakikisha fedha zinaingia kwa wingi na bila ukomo.

Mbili ni **JINSI YA KUTUNZA FEDHA**, huu ni ujuzi wa kuhakikisha kila fedha tunayoingiza inakuwa na manufaa kwetu na kwa wengine.

Tatu ni **JINSI YA KUZALISHA FEDHA**, huu ni ujuzi wa kutumia fedha kupata fedha zaidi, kitu kinachowapa watu uhuru wa kifedha.

Kuna **NGUZO SABA ZA USIMAMIZI WA FEDHA BINAFSI**, ambazo ndiyo zinajenga ujuzi huo wa aina tatu kwenye fedha. Mtu yeyote akizijua na kuzifanyia kazi nguzo hizo ni lazima atajenga utajiri na kufikia uhuru wa kifedha.

Kwenye sura hii ya kitabu unakwenda kujifunza nguzo saba za usimamizi wa fedha binafsi na hatua za kuchukua kwenye kila nguzo ili kujijengea utajiri na uhuru wa kifedha.

Nguzo Ya Kwanza; Kipato

Kipato ni fedha ambayo mtu analipwa kulingana na thamani aliyotoa kwa watu wengine. Kipato kinaweza kuwa cha moja kwa moja, ambapo mtu anafanya ndiyo alipwe. Lakini pia kipato kinaweza kuwa siyo cha moja kwa moja, ambapo mtu analipwa bila ya kufanya kile kinachoingiza kipato.

Njia za kuingiza kipato zimegawanyika kwenye makundi makubwa manne.

Moja ni ajira. Hapa mtu anaajiriwa na kulipwa mshahara kulingana na kazi anazokuwa anafanya. Mfano ni walimu, madaktari, wahasibu na wasaidizi wengine wanaoajiriwa na kulipwa mshahara.

Mbili ni kujiajiri. Hapa mtu anafanya shughuli zake binafsi na kulipwa na wale anaowahudumia. Kwenye kujiajiri mtu anahusika kwenye kufanya shughuli inayomuingizia kipato na analipwa na wale anaowafanyia. Mfano ni watu wanaofanya shughuli zao wao wenyewe kama wasanii, washauri na wafanyabiashara wadogo.

Tatu ni biashara. Hapa mtu anamiliki biashara inayomwingizia faida, bila ya kulazimika kufanya kila kitu peke yake. Biashara inakuwa na mifumo ya kuiendesha na watu wanaofanyia kazi mifumo hiyo kiasi cha kuweza kujiendesha bila kumtegemea mmiliki moja kwa moja. Mfano ni watu wanaomiliki biashara zinazoenda bila kuwategemea.

Nne ni uwekezaji. Hapa mtu anakuwa na uwekezaji unaomwingizia kipato bila ya yeye kuhusika kwenye kufanya shughuli hizo zinazolingiza kipato. Mfano ni watu waliowekeza kwenye hisa za makampuni na kupata gawio. Hao hawahusiki kwa namna yoyote kwenye uendeshaji wa kampuni waliyonunua hisa, ila wanalipwa kutokana na uwekezaji wao.

Watu wengi huwa wanaanza na kipato cha ajira, kisha kwenda kujiajiri, biashara na hatimaye uwekezaji. Hiyo ndiyo njia ambayo ilikuwa ya uhakika kwa miaka

iliyopita. Lakini kwa zama za sasa, ambapo ajira ni changamoto, kutegemea kuanzia kwenye ajira ni kujikwamisha.

Habari njema ni kwamba mtu anaweza kuanzia na njia yoyote kati ya hizo. Na njia ya uwekezaji inapaswa kuanzwa mapema ili faida iweze kujikusanya kwa muda mrefu. Utajifunza hilo zaidi kwenye nguzo ya uwekezaji.

Nguzo Ya Pili; Akiba

Akiba ni sehemu ya kipato ambayo haijafanyiwa matumizi. Huwa imezoeleka kwamba mtu akiingiza kipato, anafanya matumizi kwanza kisha kinachobaki ndiyo anaweka akiba. Lakini kiuhalisia, matumizi huwa hayaishi, kadiri kipato kinavyokuwepo, ndivyo matumizi yanaongezeka.

Njia nzuri ya kuweka akiba ni kabla ya kufanya matumizi kwa kipato ambacho mtu umeingiza. Na ndiyo maana kwenye mpangilio wa nguzo hizi saba, akiba imekuja kabla ya matumizi. Ikiwa na maana kwamba unapoingiza kipato, kwanza unaweka akiba kisha unafanya matumizi.

Kuna aina nyingi za akiba ambazo mtu unaweza kuweka, lakini akiba hizo zimegawanyika kwenye makundi makuu mawili;

Moja ni akiba ya dharura. Hii ni akiba ambayo unaweka kwa ajili ya kukabiliana na dharura mbalimbali zinazotokea kwenye maisha. Dharura ni mambo yanayotokea bila ya kutegemewa. Mfano maradhi, ajali na mahitaji mengine yanayoweza kujitokeza bila kutegemewa. Kuwa na akiba ya dharura kunakupa utulivu pale changamoto inayohitaji fedha inatokea.

Mbili ni akiba ya malengo. Hii ni akiba ambayo unaweka kwa ajili ya kutimiza malengo ambayo mtu unayo. Malengo hayo yanakuwa yanahitaji kiasi kikubwa cha fedha, ambacho mtu huwezi kuwa nacho kwa wakati mmoja. Hivyo unaweka akiba ya kukusanya kiasi hicho cha fedha kwa kipindi fulani na inapotimia unakamilisha lengo husika. Mfano ni kuwa na malengo ya kununua gari, kisha kuweka akiba ili kutimiza lengo hilo.

Ili akiba iweze kukaa na kutimiza madhumuni yake, lazima kuwe na njia nzuri ya kuihifadhi. Ikiwa rahisi kuifikia na kuitumia akiba, itatumika kwenye matumizi tofauti na malengo. Hivyo ni muhimu sana kuiweka akiba kwenye akaunti maalumu ambazo siyo rahisi kutoa kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Mfano ni akaunti za benki ambazo hazina kadi ya kutoa fedha

kwenye ATM, kitu kinachoweka ugumu kwenye kutumia akiba kiholela.

Nguzo Ya Tatu; Matumizi

Matumizi ndiyo kitu kinachotusukuma kutafuta fedha. Hiyo ni kwa sababu karibu vitu vyote tunavyohitaji kwenye maisha yetu, vinagharimu fedha. Bila ya fedha za kukidhi mahitaji tunayokuwa nayo, maisha yanakuwa magumu.

Matumizi ya fedha ni mengi, lakini yanagawanyika kwenye makundi matatu kulingana na umuhimu wake.

Kundi la kwanza ni mahitaji. Haya ni matumizi muhimu sana ambayo yasipotimizwa inaleta athari kwenye maisha. Haya ni mahitaji ya msingi kwa ajili ya maisha kuendelea. Mfano wa matumizi ambayo ni mahitaji ni chakula, mavazi, malazi, afya na elimu. Mahitaji haya ndiyo kipaumbele cha kwanza kwenye fedha.

Kundi la pili ni matakwa. Haya ni matumizi ambayo yanafanya maisha kuwa bora, lakini yakikosekana hayaathiri maisha. Matumizi haya siyo ya lazima sana, hivyo hata yasipofanyika maisha yataendelea kama kawaida. Ila matumizi haya yanapofanyika, yanaongeza ubora wa maisha yetu. Mfano wa

matumizi hayo ni burudani za nyumbani kama televisheni, usafiri binafsi na kununua mavazi mapya wakati ya zamani bado yanafaa kwa matumizi. Matumizi haya yanapaswa kupangiliwa vizuri ili yasiathiri malengo ya kujenga utajiri na uhuru wa kifedha.

Kundi la tatu ni anasa. Haya ni matumizi yanayofanyika kwa ajili ya starehe na burudani. Kuitwa ya anasa haimaanishi ni matumizi mabaya, bali ni matumizi ambayo hata yasipofanyika, bado maisha yatakuwa bora tu. Mara nyingi matumizi haya hufanyika kwa kuiga wengine au kutaka kuonekana na wengine. Mfano wa matumizi hayo ni sherehe za gharama kubwa, safari za matembezi mbalimbali na manunuzi ya matoleo mapya ya vitu wakati ya zamani bado yanafanya kazi. Matumizi haya yanapaswa kupimwa vyema kabla ya kufanyika ili kuhakikisha hayaathiri mipango ya kifedha ambayo mtu unayo.

Ili kudhibiti matumizi ni muhimu mtu kuwa na bajeti. Bajeti inaorodhesha mapato na matumizi ya mtu kwa kipindi fulani. Kwa kuyapangilia matumizi kabla ya kipato na kisha kufuata mpango huo, inafanya mtu kuwa na usimamizi mzuri wa fedha. Ukishaweka bajeti, unapaswa kuifuata hiyo bila kuivunja ili uweze kutimiza malengo ya kifedha unayokuwa nayo.

Nguzo Ya Nne; Madeni

Madeni ni fedha ambazo mtu anadaiwa na mtu mwingine au taasisi ya kifedha. Madeni yanatokana na mtu kutumia fedha ambazo hana kwa wakati huo. Unafanya matumizi sasa kisha kuja kulipa baadaye. Madeni ni njia nzuri ya kukabiliana na mahitaji ya fedha kwa wakati ambao mtu hana. Lakini yanapotumika vibaya, yanakuwa kikwazo kwenye kujenga utajiri na uhuru wa kifedha. Hiyo ni kwa sababu madeni huwa yanalipwa pamoja na riba, ambayo ni malipo ya ziada kwenye kiasi ambacho mtu ametumia. Kama mtu amekopa shilingi elfu 10 kwa riba ya asilimia 10, atapaswa kulipa shilingi elfu 11.

Madeni yapo ya aina nyingi, lakini yanagawanyika kwenye makundi makubwa mawili.

Moja ni madeni mazuri. Haya ni madeni ambayo mtu anakuwa ametumia fedha hizo kwa ajili ya kuzalisha fedha zaidi. Mtu anakuwa amechukua fedha na kuzitumia kuzalisha faida. Kwa njia hiyo, anapolipa deni, anabaki na faida. Mfano ni mtu anapochukua mkopo kwa ajili ya kuendeleza biashara yake, anapopata faida analipa deni vizuri na kupata ukuaji kifedha.

Mbili ni madeni mabaya. Haya ni madeni ambayo mtu amechukua fedha na kuzitumia kwenye mambo yasiyozalisha faida. Hapa mtu anakuwa amechukua mkopo kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kwa sababu mkopo huo utalipwa kwa riba na yeye hajazalisha chochote, mkopo huo unakuwa na gharama kubwa kwa mtu. Mfano ni mtu anapochukua mkopo kwa ajili ya kufanya sherehe, hakuna faida anayotengeneza na analipa kiasi kikubwa kuliko alivyokopa.

Ili kuwa na usimamizi mzuri wa fedha zako, unapaswa kupangilia vizuri madeni yako. Unatakiwa kulipa madeni mabaya yote uliyonayo na kujizuia usiingie kwenye madeni mabaya. Pia unapaswa kutumia madeni mazuri kama nyenzo ya kufikia malengo ya kifedha uliyonayo, kama kukuza biashara ili kuongeza kipato.

Njia kuu ya kuepuka kuingia kwenye madeni mabaya na hata kuondoka kwenye madeni hayo ni kuhakikisha matumizi yako hayazidi kipato chako. Mara zote unapaswa kuishi chini ya kipato chako, ili pia uweze kuweka akiba ambazo zitakuzuia kuingia kwenye madeni. Unapokuwa na mahitaji makubwa kuliko kipato chako, unaweka lengo la akiba na kuikusanya kisha kufanya matumizi. Hiyo inakuwa nafuu kuliko

kuchukua mkopo wenye riba kwa jambo ambalo halizalishi faida.

Nguzo Ya Tano; Matoleo

Matoleo ni fedha tunazotoa kwa ajili ya wengine. Pamoja na kwamba tunajenga usimamizi wa fedha zetu binafsi, bado tunawajibika kuwasaidia wengine kwa kutumia fedha hizo. Matoleo yanaweza kufanyika kwa njia tatu;

Moja ni sadaka. Haya ni matoleo kulingana na imani ya dini ambayo mtu anayo. Dini nyingi zina utaratibu wa kutoa fungu la kumi kwenye kipato ambacho mtu unaingiza kama sadaka au zaka. Unapaswa kukamilisha matoleo haya kulingana na imani ya dini yako.

Mbili ni misaada. Haya ni matoleo unayofanya kwa watu wenye mahitaji mbalimbali. Hawa ni watu ambao kwa sababu mbalimbali, wanakuwa kwenye hali ambazo hawawezi kukidhi mahitaji yao wenyewe. Kwa kuwa wewe umeweza kukidhi mahitaji yako, ni jambo jema kuwasaidia na wengine. Mifano ni kutoa misaada kwa wagonjwa, watoto yatima na wafungwa magerezani. Wakati mwingine misaada siyo lazima iwe fedha, inaweza kuwa vitu au muda ambao mtu utatumia kusaidia.

Tatu ni kodi. Haya ni matoleo unayoyafanya kwa ajili ya maendeleo ya nchi yako. Unaona barabara zimejengwa, hospitali, shule na miundombinu mingine. Unaona nchi ikiwa na ulinzi, kuanzia wa polisi mpaka jeshi. Vyote hivyo vinawezekana kwa sababu ya kodi ambazo wananchi wanalipa kwa njia mbalimbali. Kama raia wa nchi unao wajibu wa kulipa kodi ili kuchangia maendeleo yanayowanufaisha wananchi wote.

Unapaswa kupangilia vizuri matoleo yako ili utajiri na uhuru wa kifedha unaojenga uweze kuwa na manufaa kwa wengi. Hupaswi kusubiri mpaka uwe tajiri ndiyo ufanye matoleo, bali inapaswa kuwa sehemu ya kila kipato unachoingiza. Unapoweza kutoa kwenye kidogo unachokuwa nacho, ndivyo pia utaweza kutoa ukishakuwa na kikubwa.

Nguzo Ya Sita; Uwekezaji

Uwekezaji ni fedha zinazowekwa kwenye maeneo ambayo yana ukuaji na kuzalisha faida bila ya kumtegemea mtu moja kwa moja. Njia za kuingiza kipato cha moja kwa moja huwa zinamtaka mtu kufanya majukumu yaliyopo kwenye njia hiyo. Lakini uwekezaji haumhitaji mtu kufanya chochote, yeye anawekeza na alichowekeza kinakua thamani pamoja na kuzalisha faida.

Wakati kipato unatumia ujuzi, muda na nguvu kupata fedha, kwenye uwekezaji unatumia fedha kupata fedha. Uwekezaji ndiyo njia ya kukufikisha kwenye uhuru wa kifedha, pale kipato kinachotokana na uwekezaji kinapotosheleza matumizi.

Kuna aina nyingi za uwekezaji, ambazo zinaingia kwenye makundi makubwa mawili.

Moja ni uwekezaji kwenye mali. Huu ni uwekezaji kwenye mali ambazo zinaonekana. Mfano ni uwekezaji kwenye ardhi, majengo, kilimo cha muda mrefu na madini ya thamani. Uwekezaji huu unaleta faida kwa thamani kuongezeka kadiri muda unavyokwenda. Kwa mfano mtu anaweza kununua ardhi kwa shilingi milioni 1, kadiri muda unavyokwenda bei ya ardhi hiyo inapanda. Baadaye anaweza kuja kuuza ardhi hiyo hiyo kwa shilingi milioni 5. Anakuwa ameingiza faida hiyo bila kufanya kazi yoyote ya ziada kwenye ardhi hiyo.

Mbili ni uwekezaji wa fedha na mitaji. Huu ni uwekezaji kwenye mali zisizoonekana. Unawekeza fedha kwenye maeneo yanayozalisha, lakini hakuna kitu unachokiona moja kwa moja. Hiyo ni kwa sababu fedha unayokuwa umewekeza inaenda kuwa mtaji unaofanya shughuli za maeneo uliyowekeza. Mifano

ya uwekezaji huu ni hisa, hatifungani na mifuko ya pamoja. Kwenye aina hii ya uwekezaji, fedha unazowekeza zinasimamiwa na taasisi ambapo umewekeza kisha wewe mwekezaji unapata faida kutokana na thamani kukua na gawio linalotolewa. Kwa mfano ukinunua hisa za kampuni A, kampuni hiyo inatumia mtaji uliochangia kuendesha shughuli zake. Kampuni hiyo inapopata faida, inagawa faida hiyo kwa wanahisa wake, kitu kinachoitwa gawio. Lakini pia kampuni inapofanya vizuri, watu wengi zaidi wanakuwa wanataka kununua hisa zake, hilo linapelekea hisa kuongezeka bei. Kama ulinunua hisa moja kwa shilingi 100, muda unapokwenda na hisa ikafika shilingi 200, unapouza unapata fedha nyingi kuliko uliyoweka wakati unanunua.

Faida ya uwekezaji inatokana na vitu viwili; kiasi kilichowekezwa na muda ambao uwekezaji umefanyika. Pale kiasi kikubwa kinapowekezwa, ukuaji na faida inakuwa kubwa. Na pia pale uwekezaji unapofanyika kwa muda mrefu, faida inakuwa kubwa.

Ili kunufaika na uwekezaji, unapaswa kuanza kuwekeza mapema na kuwekeza kwa muda mrefu na kwa msimamo bila kuacha. Kadiri unavyoacha uwekezaji wako ukue bila kuingilia, ndivyo faida inayozalishwa inavyokuwa kubwa zaidi.

Nguzo Ya Saba; Ulinzi

Ulinzi kwenye fedha ni kinga unayokuwa nayo ili pale mambo usiyotarajia yanapotokea, usipoteze kila kitu. Unaweza kukazana kujenga utajiri, lakini ikatokea dharura au ajali kubwa na kuangusha utajiri wote ambao umeujenga. Ili kuhakikisha hilo halitokei, unapaswa kuweka ulinzi kwenye fedha na utajiri wako.

Ulinzi wa kifedha ni bima, ambapo unalinda fedha na mali zako dhidi ya majanga mbalimbali yanayoweza kutokea na kuathiri. Wakati sahihi wa kujenga ulinzi ni kabla majanga hayajatokea, kwa sababu majanga huwa hayatoi taarifa wakati wa kutokea. Unapokutana na janga kubwa huku ukiwa huna ulinzi, linaweza kubomoa utajiri unaokuwa umeujenga.

Kuna bima za aina nyingi, hapa tutaangalia makundi matatu ya msingi ya bima ambazo kila mtu anapaswa kuwa nazo.

Moja ni bima ya afya. Afya ni hitaji muhimu la maisha. Pale changamoto za kiafya zinapotokea, huwa zina gharama kubwa kuzitatua. Baadhi ya changamoto za kiafya zinaweza kuhitaji upasuaji mkubwa au kupata matibabu nje ya nchi. Ikiwa mtu atategemea kutumia fedha zake mwenyewe kugharamia matibabu,

itamuathiri sana kifedha. Kuwa na bima ya afya kunapunguza gharama zinazotumika kwenye matibabu.

Mbili ni bima ya mali. Kwenye kujenga utajiri, kuna mali mbalimbali ambazo utakuwa nazo, kuanzia nyumba, magari, biashara n.k. Yanaweza kutokea majanga ambayo yanaharibu kabisa mali hizo. Kuanza upya kujenga mali hizo inakuwa ni gharama kubwa ya fedha na muda. Lakini unapokuwa na bima kwenye mali hizo, majanga yanapotokea unafidiwa. Uzuri ni kwamba kwenye bima unachangia kiasi kidogo, lakini majanga yanapotokea unafidiwa thamani halisi.

Tatu ni bima ya maisha. Huu ni ulinzi kwa wategemezi pale wanayemtegemea anaposhindwa kuwatimizia mahitaji yao. Hilo linaweza kusababishwa na kushindwa kufanya shughuli za kuingiza kipato au kufariki dunia. Pale mtu anaposhindwa kuingiza kipato au anapofariki, wategemezi wake hupata shida kama hakukuwa na ulinzi wowote. Kwa mtu kuwa na bima ya afya, anahakikisha wategemezi wake wanaendelea kupata mahitaji ya msingi hata kama yeye atashindwa kutimiza moja kwa moja au hatakuwepo.

Majanga huwa yanakuja bila taarifa, tena kwenye wakati usiotegemewa. Kama utajenga utajiri na uhuru

wa kifedha bila ya kuweka ulinzi, utaishia kuanguka vibaya pale majanga yanapotokea. Uzuri ni kwamba kwenye bima unachangia kiasi kidogo, lakini majanga yanapotokea unafidiwa kwa thamani kamili uliyoiwekea ulinzi. Hivyo hakuna sababu ya mtu kukosa ulinzi kwenye maeneo muhimu ya utajiri unaojenga.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 2; Nguzo Saba Za Usimamizi Wa Fedha Binafsi.

1. Kwa nini kipato ndiyo nguzo namba moja kati ya nguzo saba za usimamizi wa fedha binafsi?
2. Kwa nini inapaswa kuanza kuweka akiba kabla ya kufanya matumizi ya kipato?
3. Nini kinapelekea wengi kuingia kwenye madeni mabaya? Unajizuiaje wewe usiingie kwenye madeni hayo?
4. Nini tofauti ya akiba na uwekezaji? Faida ya uwekezaji inatokana na nini?
5. Kwa nini ni muhimu kuwa na ulinzi wa utajiri hata kama mtu tayari una utajiri mkubwa?

Sura Ya 3

Dhana Ya Nguvu Ya Buku

Inapokuja kwenye fedha na utajiri, kuna mambo mengi yanayoathiri matokeo ambayo watu wanayapata. Kwa nje inaweza kuonekana ni fedha tu au tabia ambazo watu wanazo juu ya fedha. Lakini kwa ndani kuna mengi yanayoathiri hayo yanayoonekana nje.

Kwanza kabisa kuna mtazamo ambao watu wanao kuhusu fedha na utajiri. Mtazamo huo unakuwa umejengwa kwa muda mrefu, tangu wakiwa watoto na ndiyo wenye nguvu kubwa kwenye mambo yote anayoyafanya. Mtazamo alionao mtu ndiyo namna anavyoiona dunia. Ni vigumu sana kumfanya mtu abadili mtazamo wake, kama mabadiliko hayo hayataanzia ndani yake.

Mtazamo anaokuwa nao mtu ndiyo unaoamua aina ya fikra anazokuwa nazo mtu huyo. Hivyo fikra zinazomtawala mtu, zinakuwa zimechochewa na mtazamo alionao. Kama mtu ana mtazamo kwamba

kitu fulani ni kibaya, atakuwa na fikra za kuona upande mbaya wa kitu hicho, hata kama kuna upande mzuri.

Fikra zinazomtawala mtu ndiyo zinachochea matendo anayokuwa nayo. Matendo ndiyo kinachoonekana nje, lakini chanzo chake ni mitazamo na fikra wanazokuwa nazo.

Watu wengi wanapotaka kubadilika, huwa wanakazana kubadili matendo na tabia zao. Lakini hujikuta wakirudi kwenye matendo na tabia hizo. Mabadiliko yanakuwa magumu kwa sababu hayagusi mzizi mkuu ambao ni mtazamo na shina ambalo ni fikra. Matendo na tabia ni matawi tu, kuyakata hakutaubadili mti.

NGUVU YA BUKU ni Dhana inayoleta mabadiliko ya kweli kwenye fedha na utajiri kwa watu. Ni dhana inayomfanya kila mtu akubali na kuamini kwamba anaweza kuwa tajiri, bila ya kujali ameanzia wapi au anapitia nini.

Dhana ya NGUVU YA BUKU siyo tu mabadiliko kwa nadharia, bali kwa vitendo. Dhana hii inamwezesha mtu kuchukua hatua ndogo kabisa, ambayo iko ndani ya uwezo wake. Kisha kuendelea kujenga kwenye hatua hiyo mpaka kuleta mabadiliko makubwa na ya kudumu kwenye maisha.

BUKU ni neno lisilo rasmi linalowakilisha shilingi elfu moja ya Kitanzania. Ni neno lililozoeleka kiasi kwamba kila mtu anapolisikia anajua linamaanisha nini.

Pia ni neno rahisi kutamka na moja ya sentensi maarufu sana ni swali ambalo huwa linauliwa; “Una buku hapo?”

NGUVU YA BUKU imejengwa kwenye dhana kwamba kila mtu ana buku au anaweza kupata buku. Na kama kila mtu ana buku, basi pia anaweza kujenga utajiri mkubwa kwenye maisha yake, kwa kuanza na hiyo buku.

Kwenye sura hii ya kitabu, unakwenda kujifunza kwa kina dhana hii ya NGUVU YA BUKU na jinsi ya kuitekeleza ili kujenga utajiri na kufikia uhuru wa kifedha kwenye maisha yako. Karibu ujifunze na kuchukua hatua kwenye haya unayojifunza ili ulete mabadiliko makubwa na ya kudumu kwenye maisha yako.

Kila Mtu Anaweza Kuwa Tajiri

Mtazamo muhimu ambao kila mtu anapaswa kujijengea kwenye fedha na utajiri ni kwamba kila mtu anaweza kuwa tajiri. Hatusemi haya kama sehemu ya kujifariji na kujihamasisha, bali kama njia ya uhakika

na inayoweza kufanyiwa kazi kwa vitendo na ikaleta matokeo ya uhakika.

Ukweli ni kwamba mtazamo ambao watu wengi wanaanza nao kwenye fedha na utajiri umekuwa siyo sahihi. Na hiyo ni kwa sababu watu wamekuwa wanaambukizwa mitazamo hiyo, kwa watu ambao pia hawajawahi kupata maarifa sahihi ya kifedha.

Ili kujenga mtazamo sahihi wa kifedha, ambao utakuwezesha kujenga utajiri na uhuru wa kifedha, ni lazima upate maarifa sahihi. Kwa bahati nzuri kitabu unachosoma sasa ndiyo kinafanya kazi hiyo ya kukupa maarifa hayo sahihi.

Tatizo la mitazamo isiyo sahihi ya kifedha huwa inaathiri watu wote, bila kujali wameanzia kwenye mazingira gani.

Tukianza na walioanzia kwenye mazingira ya umasikini, hawa wanakuwa wamelelewa kwa kukosa baadhi ya mahitaji ya muhimu kutokana na umasikini wa wazazi. Watu waliopitia mazingira haya wanakuwa na mtazamo usio sahihi kuhusu fedha na utajiri. Wanaona utajiri ni kitu kigumu na ambacho hakiwezekani kwao. Kwa sababu wamekulia kwenye mazingira ya umasikini, wanaona na watabaki kwenye umasikini.

Wengine hujenga mtazamo wa kuchukia utajiri na matajiri. Kwa sababu ya magumu waliyopitia, wanakuwa wameaminishwa kwamba utajiri ni mbaya na matajiri ni watu wabaya. Hapo pia tafsiri zisizo sahihi za maandiko ya dini yanawafanya watu waone utajiri ni dhambi na umasikini ni utakatifu.

Kwa wanaoanza na mtazamo huu juu ya fedha na utajiri wanapaswa kujenga mtazamo mpya wa kupenda na kufurahia utajiri. Waone utajiri ni kitu kizuri kwao na kwa watu wengine. Waamini inawezekana kabisa kwa wao kujenga utajiri mkubwa kwenye maisha yao, bila ya kujali walikotokea au wanayopitia.

Tukienda kwa walioanzia kwenye mazingira ya utajiri, hawa wanakuwa wameelelewa kwenye mazingira ya kuweza kumudu mahitaji yote muhimu. Ingetegemewa watu waliokulia mazingira ya aina hii wawe na mtazamo mzuri kuhusu fedha na utajiri, lakini huo siyo uhalisia.

Wengi wanaokulia kwenye familia zinazojiweza, wanajenga mtazamo wa kwamba dunia inawajibu wa kuwapa kila wanachotaka. Kwa sababu wazazi wao waliwapa kila walichotaka, wanakua wakiamini dunia

iko hivyo pia. Wanakuwa hawajajifunza kuwajibika ili kupata kile wanachotaka. Na hilo linawaathiri sana.

Tumekuwa tunaona mifano mingi ya wazazi ambao walipitia umasikini, wanakazana na kuhakikisha watoto wao hawapitii umasikini waliopitia wao. Kweli wanahakikisha hilo, wanawasomesha watoto vizuri na kuwapa kila wanachotaka. Lakini mwishowe watoto hao wanaendelea kuwa tegemeao kwa wazazi wao mpaka wakiwa watu wazima. Wazazi wanalazimika kuendelea kuwasaidia kifedha hata baada ya kuwa na shughuli zao na familia.

Kwa bahati mbaya sana, pale wazazi ambao ndiyo walijenga utajiri wanapofariki, watoto wanaoachiwa urithi wa utajiri wa wazazi huwa hawawezi kuusimamia vyema. Huwa haichukui muda mrefu, baada ya wazazi kufariki, utajiri waliojenga nao unakufa. Hiyo ni kwa sababu watoto wanaorithi utajiri wanakuwa na mtazamo usio sahihi kuhusu fedha na utajiri.

Kwenye NGUVU YA BUKU tunafanyia kazi mkakati wa kujenga utajiri unaodumu kwa vizazi. Huo ni utajiri ambao unakwenda vizazi na vizazi bila kuharibiwa kwa namna yoyote ile. Na hilo linawezekana kwa sababu

watu wote wanakuwa na mtazamo sahihi kuhusu fedha na utajiri.

Mtazamo sahihi unajengwa kwa maarifa sahihi na kuchukua hatua. Kwa kujifunza na kuweka kwenye matendo yale ambayo mtu anajifunza, anapata matokeo tofauti. Anaporudia rudia kujifunza na kufanya, matokeo hayo yanakua makubwa na kuleta mapinduzi kwenye maisha yake.

Nguvu ya NGUVU YA BUKU ipo kwenye hatua ndogo kabisa ya kuchukua, ambayo kila mtu anaweza kuchukua. Hatua hiyo ni kuanza na shilingi elfu moja, ambayo tayari kila mtu anayo au anaweza kuwa nayo.

Wengi wamekuwa wanakwama kwenye fedha kwa sababu wanasubiri wapate kiasi kikubwa ndiyo waanze nacho. Unakuta mtu anasema anashindwa kuanza biashara kwa sababu hana mtaji. Anaendelea kutoa sababu hiyo hiyo kwa miaka 10. Je hapo kweli unaweza kusema kukosa mtaji ndiyo sababu? La hasha! Kukosa mtaji haiwezi ikawa sababu kwa miaka kumi, tatizo ni kutokuwa tayari kuanzia pale mtu alipo kwa wakati huo.

Kwenye NGUVU YA BUKU, kila mtu anaanzia pale alipo kwa wakati anaoanza. Hata kama umri umekwenda,

mtu anaanzia hapo hapo, kwa sababu muda mzuri wa kuanza kitu ni pale mtu unapoamua kuanza.

Kwenye kipengele kinachofuata utajifunza jinsi dhana ya NGUVU YA BUKU inavyofanya kazi kwa kuokoa, kuzalisha na kuwekeza shilingi elfu moja kila siku.

Okoa, Zalisha Na Wekeza Buku

Kwenye kipengele kilichopita tumeiona dhana ya NGUVU YA BUKU kwamba kila mtu anaweza kuwa tajiri na inawezekana kujenga utajiri wa vizazi. Lakini huwa wapo watu wasioamini vitu kama hivyo vinawezekana. Watu hao wanakuwa sahihi kwa sababu hawajawahi kuona ni kwa namna gani kitu kama hicho kinawezekana.

Ili kuwaonyesha jinsi ambavyo mtu anaweza kujenga utajiri kwa kuanza na shilingi elfu moja, NGUVU YA BUKU imejengwa kwenye mambo makubwa matatu;

Moja ni KUOKOA BUKU kila siku.

Kwenye matumizi ambayo unayafanya kila siku, kuna ambayo unaweza kuyapunguza na kuokoa angalau shilingi elfu moja. Kwa kuzingatia aina za matumizi tulizojifunza kwenye nguzo saba za usimamizi wa fedha, kuna vitu unavyogharamia sasa ambavyo hata ukiacha kuvigharamia maisha hayawezi kuathirika.

Hivyo ndivyo unavyopaswa kuviacha ili kuokoa fedha kila siku na kuzipeleka kwenye mpango wako wa NGUVU YA BUKU.

Mtazamo mzuri wa kujijengea kwenye KUOKOA BUKU ni kupima kila matumizi kwa kipimo cha NGUVU YA BUKU. Kama unataka kununua nguo ya shilingi elfu kumi, jikumbushe kwamba hizo ni NGUVU YA BUKU kumi ambazo unazotumia badala ya kuziwekeza kwa usahihi. Lengo la mtazamo huu siyo kutokutumia kabisa, bali kuhakikisha tunasimamia vizuri matumizi yetu ili tuweze kuweka akiba na kuwekeza.

Mbili ni KUZALISHA BUKU kila siku.

Kwa shughuli ambazo mtu unafanya, kuna fursa ya kufanya vitu vya ziada au kwa muda wa ziada na ukaongeze kipato chako. Kwenye njia za kuingiza kipato ulizojifunza kwenye nguzo saba za usimamizi wa fedha binafsi, kila mtu anaweza kuongeza kipato chake hata kwa kiwango cha chini kabisa. Kwa walioajiriwa wanaweza kufanya majukumu ya ziada ndani ya ajira au kufanya shughuli binafsi nje ya ajira.

Mtazamo sahihi wa kujijengea kwenye KUZALISHA BUKU kila siku ni kujiuliza vitu gani ambavyo watu wanaokuzunguka wanavihitaji na unaweza kuwapatia na wakakulipa. Mwangalie kila mtu kama ana buku

yako, na wajibu wako ni kuwapa wanachotaka ili wakupe hiyo buku. Kwa mtazamo huu utazona fursa nyingi za kuongeza kipato chako. Pia utakuwa tayari kutoa thamani kwa wengine ili nao wakupe fedha unazohitaji.

Tatu ni KUWEKEZA BUKU kila siku.

Wengi wanaposikia kwamba elfu moja inaweza kujenga utajiri mkubwa huwa wanacheka, wakiona kama ni mzaha hivi. Lakini ni ukweli uliodhahiri kwamba kwa shilingi elfu moja kila siku, mtu anaweza kujenga utajiri. Na hilo halitokea kwa kukusanya tu hizo elfu moja, bali kwa kuziwekeza. Unapowekeza, fedha inakua thamani na kuzalisha. Kama hutaingilia uwekezaji huo, ukifanya kwa muda mrefu, faida inazaliana na kukua zaidi. Uwekezaji ni kuifanya fedha ikufanyie wewe kazi na kukuzalishia faida bila ya kuhusika moja kwa moja.

Mtazamo wa kujijengea kwenye KUWEKEZA BUKU kila siku ni kuiona kila buku kama mbegu ambayo ndani yake ina mazao mengi. Ukiangalia mbegu moja ya haragwe, utaona siyo kitu kikubwa. Lakini mbegu hiyo ikipandwa na kutunzwa, itatoa mbegu nyingi. Na kama mbegu hizo zilizozaliwa nazo zitapandwa, zinaongezeka na kuwa nyingi zaidi. Sasa fikiria kama

utaenda hivyo kwa misimu mingi, utajikuta unazo tani kwa tani za maharagwe. Hivyo pia ndivyo ilivyo kwa kila elfu moja uliyonayo. Yenyewe inaweza kuonekana siyo kitu, lakini inapowekezwa, kwa mwendelezo na bila kuingiliwa kwa muda mrefu, inajenga utajiri mkubwa.

Kwenye kipengele kinachofuata utakwenda kujifunza maajabu ya riba mkusanyiko kwenye kujenga utajiri mkubwa kwa kuanza na shilingi elfu moja.

MUHIMU; Japo shilingi elfu moja ina uwezo wa kujenga utajiri mkubwa, haimaanishi ndiyo unapaswa kubaki hapo. Badala yake elfu moja ni mahali pa kuanzia. Unapoanza na elfu moja na kujenga tabia ya KUOKOA, KUZALISHA na KUWEKEZA, unapaswa kwenda ukiongeza kiwango kadiri muda unavyokwenda. Kwa njia hiyo, muda wa kujenga utajiri unaotaka unapungua kuliko ungeenda kwa elfu moja pekee. Pamoja na hayo, kama unachoweza ni elfu moja pekee, nenda na hiyo kwa kipindi chochote unachotaka. Ambacho hupaswi kukubali ni kushindwa kabisa kupata elfu moja ya kuwekeza kila siku.

Maajabu Ya Riba Mkusanyiko

Kwenye kipengele hiki unakwenda kujifunza dhana ya RIBA MKUSANYIKO (COMPOUND INTEREST) na nguvu

yake kwenye uwekezaji. Hii ni moja ya dhana muhimu sana ambayo ndiyo inawezesha shilingi elfu moja kuzalisha utajiri mkubwa. Mwanasayansi Albert Einstein aliwahi kunukuliwa akisema; **“Riba mkusanyiko ni ajabu la nane la dunia, anayeielewa ananufaika, asiyeielewa anagharamika.”** Kauli hiyo imebeba kwa usahihi msingi mkuu ambapo NGUVU YA BUKU imejengwa.

Kuelewa vizuri dhana hii, tutakwenda kupata hadithi fupi.

Mkulima mmoja alifanya jambo la kishujaa na mfalme alifurahishwa sana na kujitoa kwa mkulima huyo. Kwa umuhimu na ukubwa wa jambo alilofanya mkulima, mfalme alimtaka achague zawadi yoyote anayotaka na atampatia.

Mkulima alitafakari kwa kina na kisha kumwambia mfalme zawadi ambayo amechagua. Alimwomba mfalme ampe punje moja ya mchele, halafu kila siku azidishe mara mbili kwa siku 30. Yaani siku ya kwanza ampe punje moja, siku ya pili punje 2, siku ya tatu punje 4, siku ya nne punje 8 na kuendelea kuzidisha mara mbili hivyo kwa siku 30.

Mfalme alicheka sana, aliona amechagua zawadi ndogo, lakini akakubali kumpa zawadi aliyochagua.

Ilipofika siku ya 20, mfalme alijutia maamuzi yake, kwani mkulima alikuwa anapewa kiasi kikubwa cha mchele kuliko ulivyokuwa unapatikana. Na ilipofika siku 30, mkulima yule alikuwa anamiliki mchele wote kwenye ule ufalme.

Hadithi hiyo fupi inaonyesha nguvu ya hatua ndogo ndogo ambazo zinaenda zikikua kadiri muda unavyokwenda. Na hivyo ndivyo riba mkusanyiko inavyofanya kazi.

Riba mkusanyiko ni dhana ya uwekezaji ambapo riba ambayo mtu anaipata inazalisha riba pia. Kwenye riba ya kawaida, ukiwekeza fedha, unapata rejesho kulingana na kiwango cha riba kilichowekwa.

Kwa mfano kama umewekeza elfu 10 na riba ni asilimia 10, ina maana utapata rejesho la elfu 1. Kwa kuwekeza elfu 10, unapata rejesho la elfu 1, yaani elfu 10 yako imezaa elfu 1. Hiyo ndiyo riba ya kawaida.

Kwenye riba mkusanyiko, mambo hayaishii hapo, bali yanaendelea. Ile riba ambayo imetokana na uwekezaji wako wa awali nayo inazaa riba. Hapo mtaji wako unazaa riba na ile riba nayo pia inazaa riba.

Tukirudi kwenye mfano wa elfu 10, umewekeza na kupata rejesho la asilimia 10 ambayo ni elfu 1.

Usipotoa hiyo elfu moja, rejesho linalofuata halitakuwa tena elfu 1, bali litakuwa elfu 1 na mia moja. Ile elfu 10 uliyokuwa umewekeza awali inakupa rejesho la elfu 1 na ile elfu 1 uliyokuwa umepata kama rejesho la hukutoa nayo inaleta rejesho la asilimia 10 yake ambayo ni mia moja.

Hivyo kwa kuwekeza 10,000/= kwa riba ya asilimia 10, hivi ndivyo ukuaji utakavyoenda.

Msingi unaoanza nao = 10,000/=

Mwisho wa mwaka wa kwanza; msingi + riba; 10,000 + 1,000 = 11,000/=

Mwaka wa pili unaanza na msingi wa 11,000/= kwa sababu hujatoa hilo rejesho.

Mwisho wa mwaka wa pili; msingi + riba; 11,000 + 1,100 = 12,100/=

Mwanzo wa mwaka wa tatu unaanza na msingi wa 12,100/= kwa sababu bado hutoi rejesho.

Mwisho wa mwaka wa tatu; msingi + riba; 12,100 + 1,210 = 13,310/=

Mwaka wa nne unaanza na msingi wa 13,310. Utaenda hivyo kwa miaka yote ambayo utaendelea na uwekezaji wako bila kutoa msingi au rejesho.

Unajionea hapo jinsi ambavyo thamani ya uwekezaji inavyoongezeka kila mwaka, kwa sababu hutoi rejesho linalopatikana. Hivyo ndivyo dhana ya riba mkusanyiko inavyofanya, kila rejesho linazalisha rejesho zaidi.

Hapo ni kama umeweka kiasi hicho na kutokuweka tena. Mambo yanakuwa mazuri zaidi pale unapokuwa unaendelea kuwekeza msingi zaidi na zaidi. Kwa hiyo mtaji unaendelea kuongezeka na riba inaendelea kuongezeka.

Riba mkusanyiko na nguvu ya buku.

Kwenye NGUVU YA BUKU mpango ni kuwekeza kiasi kidogo kidogo cha fedha, kwa kuanza na shilingi elfu moja. Kwa hesabu za kawaida, unaweza kuona kwa muda mrefu bado uwekezaji huo utakuwa mdogo.

Kwa mfano ukiwekeza elfu 1 kila siku, kwa mwaka ni Tsh 360,000/= na kwa miaka 10 ni tsh 3,600,000/= Ukipiga kwa riba ya kawaida, asilimia 10 kwa mwaka itakuwa 36,000/= na kwa miaka 10 riba ya kawaida ya asilimia 10 italeti rejesho la 360,000/=

Hivyo kwa hesabu za riba ya kawaida, kuwekeza elfu moja kwa miaka kumi, itafika 3,600,000/= na kukupa rejesho la 360,000/=. Hizo ni namba ndogo sana na

ambazo ni kichekesho kabisa, ni kama zitakosa maana kabisa.

Lakini tukienda kwa kanuni ya riba mkusanyiko, $A = P(1 + r/n)^{nt}$ ambapo A ni kiasi kinachokuwa kimefikiwa, P ni msingi uliowekezwa, r ni kiasi cha riba, n idadi ya marejesho kwa mwaka na t ni muda.

Kwa kutumia kikokotoo cha riba mkusanyiko, shilingi elfu 1 ikitengwa kila siku na kuwekezwa, kwa riba ya asilimia 12 kwa mwaka, haya ndiyo matokeo yanayopatikana;

Mwaka 1 inakuwa Tsh 380,475.09

Miaka 5 inakuwa Tsh 2,450,090.10

Miaka 10 inakuwa Tsh 6,901,160.68

Miaka 20 inakuwa Tsh 29,677,660.96

Miaka 30 inakuwa Tsh 104,848,923.98

Miaka 40 inakuwa Tsh 352,943,175.31

Miaka 50 inakuwa Tsh 1,171,750,191.00 – Hii ni zaidi ya shilingi bilioni moja, ambayo imetokana na shilingi elfu moja tu kwa siku!

Unajionea mwenyewe hapo maajabu ya kuchukua hatua ndogo ndogo kwa msimamo na muda mrefu

bila kuacha. Kinachohitajika zaidi ni muda kuliko hata kiasi kinachowekezwa. Unaona kadiri muda unavyokuwa mrefu, ndivyo ukuaji unakuwa mkubwa wakati kiasi kinachowekezwa ni kile kile.

Unaweza kusema miaka 30 au 50 ni mingi sana. Lakini ukianza kwa umri wa mtoto wa miaka chini ya 18, anapofika umri wa kustaafu tayari ana utajiri wa zaidi ya shilingi bilioni moja.

Na hata ukianza kama mtu mzima, kwa umri ambao watu wanaishi sasa, wapo wanaoishi zaidi ya miaka 80. Katika hali hiyo, miaka 30 mpaka 50 siyo mingi. Mtu akianza uwekezaji akiwa na miaka 30, mpaka anafika miaka 60 anakuwa amewekeza kwa miaka 30. Hivyo kuwahi kuna faida yake kubwa.

Lakini hata kwa ambao wamechelewa kuanza, bado kufanya uwekezaji kwa msimamo kuna manufaa kwao. Kwani kuwekeza kwa msimamo bila kutoa wala kuacha kwa miaka 10 na kuendelea, kuna faida kubwa sana. Kwenye NGUVU YA BUKU, hakuna kuchelewa, popote utakapoanzia, ikiwa utafanya kwa msimamo bila kuacha, bado utapata matokeo ambayo ni tofauti na usingefanya.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 3; Dhana Ya Nguvu Ya Buku

1. Kwa nini huwa ni vigumu kwa wengi kuvunja tabia zisizo sahihi, hasa kwenye fedha?
2. Ni mitazamo gani ambayo ni kikwazo kwa wengi kujenga utajiri mkubwa na wa kudumu kwenye maisha yao?
3. Kwa nini kila mtu anaweza kuwa tajiri?
4. Ni mitazamo gani mtu anapaswa kujijengea ili aweze kujenga utajiri mkubwa kwa kuanza na shilingi elfu moja?
5. Riba mkusanyiko ina nguvu gani kwenye kujenga utajiri mkubwa kwa kuanza na shilingi elfu moja?

Hitimisho La Sehemu Ya Kwanza

Hongera kwa kukamilisha sehemu hii ya kwanza ya kitabu. Kwenye sehemu hii umepata elimu ya msingi ya fedha, ambayo ni muhimu kwenye safari ya kujenga utajiri na uhuru wa kifedha.

Sehemu hii imekufungua kwa kukupa mwanga wa kuona jinsi ambavyo inawezekana kwako wewe na vizazi vijavyo kujenga na kudumisha utajiri. Umeyapata maarifa ya msingi kabisa ambayo

yakifanyiwa kazi yana nguvu ya kuleta mabadiliko makubwa.

Kwenye sehemu zinazofuata unakwenda kujifunza kwa vitendo, hatua za kuchukua ili kutekeleza mpango wako wa kujenga utajiri. Kwenye sehemu hizo utapata hatua za uhakika za kuchukua ambazo zitakupa matokeo ya tofauti na ambayo umekuwa unapata.

Karibu uendeleee na sehemu ya pili na jiandae kabisa kuchukua hatua kwenye yale unayojifunza ili upate matokeo ya tofauti.

SEHEMU YA PILI

NJIA ZA KUOKOA BUKU KWA WATOTO

Kama ndoo inavuja, haijalishi utaweka maji mengi kiasi gani, bado haitaweza kujaa. Hiyo ni kwa sababu kila unapoweka maji, yanatoka kupitia maeneo yanayovuja. Hatua ya kwanza kuchukua ili kuhakikisha ndoo inajaa ni kuziba matundu yote yanayovujisha maji.

Hivyo ndivyo ilivyo kwenye kujenga utajiri na uhuru wa kifedha. Unaweza kukazana sana kuongeza kipato, kitu ambacho wengi wanafanya na bado usijenge utajiri. Hiyo ni kwa sababu kipato kina tabia moja, kikiongezeka na matumizi nayo yanaongezeka.

Hatua ya kwanza na ya muhimu kwenye kujenga utajiri kwa kuanzia chini kabisa ni kuziba mianya ambayo inapoteza fedha. Na mianya mikuu ni matumizi ambayo tunafanya kwa fedha tunazokuwa nazo, ambayo siyo ya msingi wala muhimu.

Kwenye sehemu hii ya pili ya kitabu unakwena kujifunza jinsi ya kuokoa angalau elfu moja kila siku kwa kudhibiti matumizi unayoyafanya. Kama mtoto unaweza kuona elfu moja ni kubwa kwako kuokoa, kwa sababu huenda ndiyo fedha pekee unayokuwa nayo ya matumizi. Lakini kumbuka jukumu la kwanza la Dhana ya NGUVU YA BUKU ni kubadili mitazamo ambayo tunayo.

Karibu ujifunze njia za kuokoa angalau shilingi elfu moja ambazo unaweza kuzifanyia kazi mara moja. Kuna njia ambazo zitawezekana kwako, kulingana na mazingira na hali yako. Kuna njia ambazo hazitawezekana. Kuna njia ambazo utaboresha ili ziendane na wewe. Lakini zaidi, kuna njia mpya utazipata kupitia mifano utakayojifunza. Wajibu wako ni kujifunza kisha kutafakari ni hatua gani unaweza kuchukua kwa hali yako na ukapata matokeo ya tofauti.

Kitu cha kwanza kufuta ni kwamba huna unachoweza kufanya kwenye njia utakazojifunza. Ukweli ni yapo mengi unayoweza kufanya. Jadiliana na wenzako, wazazi, walimu na wengine ili uweze kuondoka na hatua ya kuchukua kwenye haya unayojifunza.

Sura Ya 4

Njia Za Kuokoa Buku Nyumbani

Kuna njia nyingi ambazo mtoto anaweza kuzitumia kuokoa kuanzia shilingi elfu moja na kuendelea kwenye mazingira ya nyumbani. Kwenye sura hii unakwenda kujifunza baadhi ya njia hizo, kisha kuweka mpango wa kuokoa fedha na kuwekeza.

1. Wasaidie Wazazi Kupunguza Gharama

Watoto wanaweza kuwasaidia wazazi kupunguza gharama za maisha kwa kupunguza matumizi yanayohitaji fedha. Kiasi kinachookolewa kwenye kupunguza gharama kinakwenda kwenye mpango wa NGUVU YA BUKU TOTO.

Mfano: Wazazi wa John walikuwa wanalalamika gharama za umeme na maji ni kubwa nyumbani. John akajitolea kuzima vifaa vya umeme visivyotumika na kufunga mabomba ya maji, aliweza kuokoa Tsh 5,000 kwa wiki na ikaenda kwenye uwekezaji wake.

Hatua za Mtoto:

- Uliza mzazi wako gharama zipi angependa zipungue nyumbani.

- Chukua hatua ya kupunguza gharama hizo.
- Omba kutunukiwa sehemu ya kiasi kilichookolewa kama akiba.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa fursa ya mtoto kusaidia kupunguza gharama za nyumbani.
- Kiasi kinachopungua kwenye gharama, mpe mtoto akiweke kwenye mpango wake wa NGUVU YA BUKU TOTO.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kazi za familia, kushiriki shamba au biashara za nyumbani.

2. Tunza Vitu Vyako kwa Muda Mrefu

Kutunza vizuri vitu kama viatu, sare, madaftari, na kalamu hupunguza gharama za kununua tena na tena.

Mfano: Badala ya kununua penseli mpya kila wiki, Amina alitunza penseli yake kwa mwezi mzima na akaokoa TSH 1,000 ambayo aliweka akiba.

Hatua za Mtoto:

- Tumia pochi au kisanduku kutunzia vifaa vya shule.

- Epuka kuvivunja au kuacha vimezagaa hovy.
- Angalia mara kwa mara hali ya vifaa vyako.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Fundisha mtoto umuhimu wa kutunza vitu vyake.
- Toa zawadi au motisha kwa mtoto anayetunza vitu vyake vizuri.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 6–17

Njia Zinazofanana: Kutunza sare, vifaa vya shule, au zawadi.

3. Soma Vitabu Badala ya Kuangalia TV

Kuangalia TV mara nyingi huambatana na matumizi ya umeme, vishawishi vya matangazo, na muda kupotea. Kusoma vitabu huchochea ubunifu na haina gharama kubwa.

Mfano: Badala ya kutumia saa mbili kuangalia TV, Joshua alisoma kitabu cha hadithi. Alipunguza gharama za umeme na kulipia king'amuzi na kupeleka kwenye uwekezaji.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza ratiba ya kusoma vitabu kila siku.

- Tumia maktaba au kubadilishana vitabu na marafiki.
- Jipe changamoto ya kusoma kurasa 10 kwa siku.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Pangilia muda maalum wa kusoma vitabu nyumbani.
- Nunua au azima vitabu vya watoto kwa gharama nafuu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 6–17

Njia Zinazofanana: Kusikiliza hadithi, kushiriki klabu za vitabu, kutumia maktaba ya shule.

4. Rekebisha Mavazi Badala ya Kununua Mapya

Badala ya kutupa au kununua mavazi mapya kila mara, watoto wanaweza kushona au kurekebisha yale yaliyoharibika kwa gharama ndogo.

Mfano: Badala ya kununuliwa kaptula mpya ya shule kwa TSH 8,000, Hassan alishona sehemu iliyochanika kwa TSH 1,000. Akaweka elfu saba kwenye akiba yake.

Hatua za Mtoto:

- Angalia nguo zako mara kwa mara; chunguza kama zinahitaji marekebisho.
- Peleka kwa fundi au omba msaada wa mzazi kushona.
- Tumia pesa iliyookolewa kwa akiba.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Fundisha mtoto kushona au kurekebisha nguo.
- Badala ya kununua mavazi mapya, chunguza kama marekebisho yanatosha.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kubadilishana nguo na ndugu, kununua nguo za mtumba bora.

5. Usitumie Zawadi za Fedha Unazopewa

Badala ya kutumia zawadi ya fedha (kama ya sikukuu, siku ya kuzaliwa n.k.), mtoto anaweka pesa hiyo kwenye akiba au kuwekeza.

Mfano: Halima alipewa TSH 5,000 na bibi yake kwa ajili ya sikukuu. Badala ya kununua pipi, aliweka TSH 4,000 kwenye akaunti ya NGUVU YA BUKU.

Hatua za Mtoto:

- Tenga sehemu ya kila zawadi ya fedha kwa ajili ya akiba.
- Weka lengo maalum (mfano: "kitabu cha sayansi" au "akaunti ya uwekezaji").

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto juu ya matumizi bora ya zawadi za fedha.
- Weka utaratibu wa kuweke zawadi za fedha kwenye akaunti ya mtoto.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 5–17

Njia Zinazofanana: Kuomba zawadi ya pesa kwa malengo, kuweka kila senti inayotoka nje ya bajeti ya kila siku.

6. Chemsha Maji Badala ya Kununua

Badala ya kununua maji ya chupa kila siku nyumbani, mtoto anaweza kunywa maji yaliyochemshwa na kutunzwa vizuri.

Mfano: Asha alikuwa akinunua maji TSH 1,000 kila siku nyumbani. Alipoanza kunywa maji ya kuchemsha nyumbani, akawa anaweka hiyo elfu moja kila siku kwenye akiba.

Hatua za Mtoto:

- Kunywa maji ya nyumbani badala ya kununua.
- Hakikisha maji yanachemshwa au ni salama.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Chemsha maji kwa wingi nyumbani na yatunzwe vizuri.
- Nunua chupa ya maji ya kudumu kwa mtoto.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 6–17

Njia Zinazofanana: Kunywa juisi ya nyumbani badala ya soda; punguza matumizi ya vinywaji vya dukani.

7. Kula Chakula cha Nyumbani Badala ya Kununua

Badala ya kununua chipsi, maandazi au soda mtaani, mtoto anaweza kula chakula kilichoandaliwa nyumbani.

Mfano: Kelvin alikuwa anatumia TSH 2,000 kila siku nyumbani, kununua chipsi. Alipoanza kula chakula cha nyumbani, akawa anaweka fedha hiyo kwenye akiba.

Hatua za Mtoto:

- Pendelea kula chakula kinachopikwa nyumbani.
- Usivutiwe na vyakula vya mtaani bila sababu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Andaa chakula cha nyumbani cha kutosha.
- Badili chakula mara kwa mara ili watoto wasizoe na kuchoka chakula cha aina moja.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kula matunda badala ya kununua biskuti; tengeneza vitafunwa nyumbani.

8. Tunza Sarafu Ndogo Zinazobaki

Watoto wanapofanya manunuzi au kupewa chenji, wanaweza kuweka sarafu hizo kwenye kibubu au akaunti yao badala ya kuzitumia.

Mfano: Sara aliweka kila sarafu ya TSH 100 iliyobaki kwenye matumizi. Kwa wiki moja alikusanya TSH 1,200, kiasi alichoweka kwenye klabu ya NGUVU YA BUKU.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza kibubu maalum kwa ajili ya sarafu.
- Jipe lengo la kila mwisho wa wiki kutuma akiba benki au kwa mzazi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kuhusu matumizi ya chenji.

- Toa pongezi au zawadi ya motisha anapofikisha malengo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 5–17

Njia Zinazofanana: Tenga elfu moja ya chenji kila siku; tuma akiba kidigitali kupitia wazazi.

9. Tunza Fedha Zako Vizuri Zisipotee

Wakati mwingine watoto hupoteza fedha kwa kutotunza vizuri pochi, mifuko au maeneo wanayoweka pesa. Ukihifadhi vizuri, huwezi kupoteza.

Mfano: Musa alikuwa anapoteza TSH 500 hadi 1,000 kila wiki. Baada ya kupata pochi, alianza kuweka pesa vizuri na kufanikisha kuweka akiba.

Hatua za Mtoto:

- Tumia pochi au mkoba kwa ajili ya fedha zako.
- Epuka kushika fedha bila sababu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mnunulie mtoto pochi au kontena salama kwa ajili ya fedha.
- Mfundishe kuwa na uaminifu na umakini kwenye pesa.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 5–17

Njia Zinazofanana: Tumia akaunti ya benki ya watoto; epuka kuchanganya pesa na vitu vingine mfukoni.

10. Usitumie Vitu Mpaka Kumaliza

Matumizi mabaya ya vifaa kama sabuni, kalamu, au mafuta ya kupaka huongeza gharama. Mtoto akijifunza kutumia kwa kiasi na kwa uangalifu, anaokoa fedha.

Mfano: Neema alikuwa anamaliza mafuta ya kupaka kwa wiki moja badala ya mbili. Baada ya kuelimishwa, alitumia kiasi kidogo kila siku na hivyo kuokoa matumizi ya TSH 1,000 kwa wiki.

Hatua za Mtoto:

- Tumia kiasi sahihi kwa kila matumizi.
- Jifunze kujipima ili usitumie kupita kiasi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Elekeza mtoto kiasi sahihi cha kutumia bidhaa.
- Mweleze gharama za bidhaa hizo na umuhimu wa kuzitunza.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 6–17

Njia Zinazofanana: Kunyunyizia mafuta kwa kijiko badala ya kumimina; kutumia kalamu hadi mwisho.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 4; Njia za kuokoa buku nyumbani.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazowezezana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 5

Njia Za Kuokoa Buku Shuleni

Japokuwa shuleni ni sehemu ya kujifunza, kuna gharama mbalimbali ambazo wazazi na watoto huwa wanaingia. Kwa gharama hizo, mtoto anaweza kuzipunguza na kuokoa fedha ambazo zitaenda kwenye akiba na uwekezaji. Karibu ujifunze baadhi ya njia hizo kwenye sura hii ya kitabu.

11. Tunza Vifaa vya Shule Utumie kwa Muda Mrefu

Kutunza penseli, kalamu, mabegi, madaftari na vifaa vingine vya shule huokoa gharama ya kurudia kununua mara kwa mara.

Mfano: Daudi alitunza penseli moja kwa mwezi mzima. Wakati wengine walikuwa wananunua kila wiki, yeye alitumia akiba ya TSH 1,500 kununua kitabu cha ziada.

Hatua za Mtoto:

- Usikate penseli bila sababu.
- Usichorechore daftari kwa mzaha.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mfundishe mtoto kutumia vifaa kwa uangalifu.
- Fuatilia matumizi ya vifaa vya shule kwa wiki au mwezi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 6–17

Njia Zinazofanana: Kutunza sare, mabegi, daftari, ruler, penseli n.k.

12. Tunza Sare za Shule Utumie kwa Muda Mrefu

Kuvaa sare kwa usafi, kushona sehemu zilizochanika, na kuzitunza vizuri hupunguza gharama ya kununua sare mpya.

Mfano: Salha alijifunza kushona sehemu ndogo za sketi yake ya shule. Aliepuka ununuzi wa TSH 10,000 kwa sare mpya.

Hatua za Mtoto:

- Kagua sare zako kila wiki; angalia kama kuna sehemu zimechanika.
- Tumia sare kwa shughuli za shule tu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mfundishe mtoto kushona au rekebisha.
- Nunua sare zenye ubora ili zidumu kwa muda mrefu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kutunza viatu vya shule, soksi, na fulana.

13. Beba Maji Badala ya Kununua

Mtoto anapobeba chupa ya maji kutoka nyumbani, huepuka kununua maji ya dukani au barabarani.

Mfano: Kila siku Ally alikuwa ananunua maji kwa TSH 1,000. Alipoanza kubeba maji kutoka nyumbani, aliweka elfu moja kila siku kwenye akaunti yake.

Hatua za Mtoto:

- Andaa chupa kila usiku kabla ya kulala.
- Tunza usafi wa chupa kila baada ya matumizi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Chemsha maji na yaweke kwenye chupa salama.
- Mnunulie mtoto chupa inayofaa na yenye mfuniko imara.

Umri **Unaopendekezwa:** **Miaka** **6–17**

Njia Zinazofanana: Beba juisi ya nyumbani, epuka soda za dukani.

14. Beba Chakula Badala ya Kununua

Badala ya kununua chipsi, maandazi au soda shuleni, mtoto anakula chakula alichobeba kutoka nyumbani.

Mfano: Grace alikuwa anatumia TSH 1,500 kila siku kwa chakula shuleni. Baada ya kuanza kubeba chakula kutoka nyumbani, alianza kuweka akiba ya elfu moja kila siku.

Hatua za Mtoto:

- Tayarisha vyombo vya kubebea chakula mapema.
- Kula chakula chako kwa nidhamu, usikimbilie vya wenzako.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Andaa kifungua kinywa au chakula cha mchana kwa mtoto.
- Mwelekeze mtoto umuhimu wa kula nyumbani.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Beba matunda, vitafunwa, au uji wa asubuhi.

15. Usianze na Vitu Vipya Kila Mwaka wa Masomo

Mtoto anaweza kutumia baadhi ya vifaa vya mwaka uliopita badala ya kununua vipya kila mwanzo wa mwaka wa masomo.

Mfano: Mwanzoni mwa mwaka, Juma alitumia daftari zake tatu zilizokuwa bado hazijaisha. Akaokoa TSH 3,000 ambazo zilikuwa zimepangwa kununua daftari mpya.

Hatua za Mtoto:

- Kabla ya mwaka mpya, chunguza vifaa vilivyobaki.
- Pangilia ni nini kinaweza kuendelea kutumika.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa mwongozo wa kupanga vifaa vilivyobaki.
- Zungumza na mtoto umuhimu wa kuokoa gharama.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: Kutumia makasha ya zamani, penseli, na mabegi yaliyobaki.

16. Punguza Gharama za Usafiri

Watoto wanaweza kupunguza gharama za usafiri kwa kutembea umbali mfupi, au kupanda usafiri wa pamoja badala ya boda boda au daladala ya mtaa mmoja.

Mfano: Asha alikuwa anatumiwa TSH 1,000 kwa usafiri wa kutoka shule. Alipoanza kutembea umbali wa dakika 15, akaweka elfu moja hiyo kila siku kwenye akiba.

Hatua za Mtoto:

- Jadili na mzazi njia salama ya kutembea shule.
- Tembea na marafiki au ndugu ili kuwa salama.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Pima umbali wa shule na weka utaratibu wa kutembea.
- Fuatilia usalama wa mtoto njiani.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kupanda basi la shule badala ya boda boda binafsi.

17. Usiharibu Vitu vya Shule

Kuharibu daftari, kalamu au vitabu huongeza gharama za kurudia kununua. Kutotunza mali ya shule husababisha mzazi kuchangia uharibifu huo.

Mfano: Shule ya sekondari ilimlazimisha mzazi wa Anna kulipa TSH 10,000 kwa kuharibu dawati. Baada ya kupewa elimu ya utunzaji, Anna hakuharibu tena chochote na akajenga tabia ya kuweka akiba.

Hatua za Mtoto:

- Tumia vitu vya shule kwa tahadhari.
- Toa taarifa kwa walimu ikiwa kitu kimeharibika bila makusudi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kuwa na uaminifu na nidhamu kwa mali ya umma.
- Onyesha matokeo ya uharibifu kwa vitendo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kuheshimu mali ya umma; kutunza mazingira ya shule.

18. Azima Wengine Badala ya Kununua

Watoto wanaweza kuazima vitabu, kalamu au vifaa vya michezo kwa muda badala ya kununua vipya.

Mfano: Brian alitaka kitabu cha hadithi. Badala ya kununua kwa TSH 2,000, aliazima kwa wiki moja kwa rafiki na kuweka akiba hiyo.

Hatua za Mtoto:

- Omba kwa adabu kuazima kitu kwa wengine.
- Rudisha kitu kwa muda na kikiwa kwenye hali nzuri.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Fundisha mtoto tabia za uadilifu na kuwajibika.
- Weka utaratibu wa kubadilishana vitu na marafiki wa karibu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 6–17

Njia Zinazofanana: Kubadilishana vitabu; kushirikiana vifaa vya shule.

19. Nunua Mahitaji ya Shule Nje ya Msimu

Bidhaa nyingi hupanda bei wakati wa msimu wa shule. Kununua vifaa mapema au baada ya msimu huokoa fedha.

Mfano: Badala ya kununua sare Januari, mama Rehema alinunua Disemba kwa punguzo la asilimia 20. Akatenga tofauti hiyo kwenye akiba ya NGUVU YA BUKU.

Hatua za Mtoto:

- Wasiliana na mzazi mapema kuhusu mahitaji ya shule.
- Andaa orodha ya mahitaji mapema kabla ya msimu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua sare, daftari na viatu kabla ya msimu.
- Weka bajeti ya maandalizi kabla ya muda.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17 (kwa uelewa wa kupanga)

Njia Zinazofanana: Kununua vifaa kwa bei ya jumla; kununua sokoni mapema.

20. Usitumie Fedha Yote ya Matumizi

Mtoto anapopewa fedha ya matumizi (mfano: TSH 2,000 kwa siku), anaweza kutenga TSH 1,000 kwa matumizi na nyingine kuwa akiba.

Mfano: Gift alikuwa anatumiwa TSH 2,000 kila siku. Alijifunza kutumia elfu moja tu na kuweka elfu moja nyingine kwenye kibubu. Kwa mwezi akawa na TSH 20,000 kwenye akaunti yake.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza bajeti ya kila siku kwa fedha unayopewa.
- Jipe changamoto ya kuokoa kiasi fulani kila siku.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Weka utaratibu wa kifedha na mtoto (mfano: 50% matumizi, 50% akiba).
- Tathmini matumizi ya mtoto kila wiki.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: Bajeti ya matumizi; kubadilisha noti kubwa kwa kuwekea akiba.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 5; Njia za kuokoa buku shuleni.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazowezezana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 6

Njia Za Kuokoa Buku Kwenye Jamii

Watoto wanaishi kwenye jamii ambayo ina vishawishi mbalimbali vya kutumia fedha. Kwa kuwa na maarifa sahihi, watoto wanaweza kuokoa fedha hizo na kuweka akiba pamoja na kuwekeza. Kwenye sura hii unakwenda kujifunza njia za kuokoa buku kwenye jamii.

21. Usiende Maeneo ya Matumizi Ukiwa na Fedha

Kuwa na fedha mfukoni unapokwenda maeneo ya vishawishi (kama maduka, sokoni, au kwenye sherehe) huongeza uwezekano wa kutumia hovyoy. Ukienda bila fedha, hautatumia.

Mfano: Doreen alijifunza kutoka kwa mama yake kutotoka na fedha kwenye harusi za jioni. Akawa haingizwi kwenye tamaa za kununua pipi au zawadi zisizo muhimu.

Hatua za Mtoto:

- Kabla ya kwenda kwenye tukio au duka, amua hutachukua fedha.
- Tumia neno “hapana” unaposhawishiwa kutumia pesa ovyo.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kuwa na nidhamu ya fedha hata anapokuwa na wengine.
- Usimpe mtoto fedha kwa tukio lisilo la msingi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: Tumia orodha kabla ya kwenda dukani; chukua kiasi tu cha matumizi.

22. Usiwe na Marafiki Wanaopenda Matumizi

Marafiki wanaopenda matumizi mengi huwaingiza watoto kwenye mtego wa mashindano au matumizi yasiyo ya lazima. Kuwa na marafiki wanaopenda kuokoa fedha hubadilisha fikra.

Mfano: Kelvin aliachana na kikundi cha watoto waliopenda kuagiza chipsi kila siku. Akajiunga na kikundi cha kusoma vitabu na kufungua kibubu cha pamoja.

Hatua za Mtoto:

- Tafuta marafiki wanaopenda kuweka akiba.
- Jadiliana nao kuhusu NGUVU YA BUKU TOTO na mshirikiane.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kuwa makini na anayeambatana naye.
- Mkaribishe rafiki mzuri wa kifedha wa mtoto nyumbani mara kwa mara.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kuanzisha klabu ya akiba shuleni au nyumbani.

23. Tumia Maeneo ya Michezo ya Wazi Badala ya ya Kulipia

Badala ya kulipia michezo ya kulipia, mtoto anaweza kucheza kwenye viwanja vya wazi bila gharama.

Mfano: Kila Jumamosi Brian alikuwa anatumia TSH 1,500 kwenye michezo ya kulipia. Alipoanza kwenda uwanja wa wazi wa shule, akaanza kuokoa hiyo pesa.

Hatua za Mtoto:

- Tafuta eneo la wazi karibu na nyumbani au shuleni.
- Panga ratiba ya michezo ya bure na marafiki.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kwenye michezo salama ya wazi.
- Tenga muda wa kushiriki michezo kama familia.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 5–15

Njia Zinazofanana: Ruka kamba, cheza bao, chora ardhini, kimbia na marafiki.

24. Usinunue Vitu kwa Kuiga Wengine

Mtoto asipoiga vitu wanavyonunua marafiki au majirani, ataepuka matumizi yasiyo ya lazima.

Mfano: Sara alikataa kununua penseli za rangi 24 kama alivyokuwa ameona kwa rafiki. Badala yake, alitumia vizuri rangi 12 alizokuwa nazo na kuweka akiba ya TSH 2,000.

Hatua za Mtoto:

- Jiulize kama unachotaka ni muhimu kweli au ni tamaa.

- Tengeneza bajeti yako mwenyewe.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mjengee mtoto hali ya kujiamini na kujiwekea mipaka.
- Mwelekeze kuwa tofauti na wengine ni kitu kizuri, si kasoro.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kutokufuata mitindo ya nguo au michezo bila sababu.

25. Shirikiana na Wengine kwenye Vifaa vya Michezo

Badala ya kila mtoto kununua mpira wake, wanaweza kushirikiana kununua mmoja au kuchangia gharama ya matengenezo ya pamoja.

Mfano: Watoto sita walichangia kununua mpira wa TSH 6,000 badala ya kila mmoja kununua wake peke yake. Wakaweka tofauti iliyobaki kwenye kibubu cha klabu yao.

Hatua za Mtoto:

- Panga na marafiki kununua pamoja au kuchangia.

- Hakikisha unatunza vizuri vifaa vya pamoja.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Elekeza jinsi ya kupanga na kuaminiana.
- Waongoze watoto kufanya makubaliano ya usimamizi wa mali za pamoja.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kuchangia bei ya viatu vya mpira au seti ya michezo.

26. Uliza Bei Maeneo Tofauti Kabla ya Kununua

Kupata bei ya chini kwa bidhaa moja katika maeneo tofauti huokoa pesa. Mtoto akijifunza hili mapema atakuwa mwekezaji mzuri.

Mfano: Salma alitaka kununua gundi kwa TSH 1,500. Baada ya kuuliza dukani kwa jirani, alipata kwa TSH 1,000 na akaweka iliyobaki kwenye akiba.

Hatua za Mtoto:

- Zunguka sehemu mbili au zaidi kabla ya kufanya manunuzi.
- Linganisha bei na ubora wa bidhaa.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Wafundishe watoto kufanya uamuzi wa manunuzi kwa busara.
- Shiriki nao kila unapofanya manunuzi tofauti ya nyumbani.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kufuatilia promosheni au mauzo ya msimu.

27. Punguza Sherehe zenye Michango na Zawadi

Kushiriki sherehe nyingi kunaleta matumizi yasiyo ya lazima, kama michango, usafiri na mavazi. Kupunguza au kuweka mipaka huokoa pesa.

Mfano: Badala ya kutoa zawadi ya TSH 5,000 kwenye kila birthday ya rafiki, John alitoa ujumbe wa barua ulioandikwa vizuri. Akahifadhi pesa yake.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kusema “hapana” kwa sherehe nyingi.
- Toa zawadi ya ubunifu badala ya kununua.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Pangilia bajeti ya kushiriki sherehe kama familia.
- Mfundishe mtoto kwamba mapenzi hayapimwi kwa gharama ya zawadi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Tengeneza kadi ya herufi nyumbani; shiriki kwa uwepo tu.

28. Omba Punguzo kwa Kila Manunuzi Unayofanya

Mtoto anapojifunza kuonba punguzo anakuwa mjasiriamali wa baadaye. Anaokoa kiasi ambacho kingetumika zaidi.

Mfano: Paul alitaka kununua tochi kwa TSH 2,000. Alipoomba kupunguziwa, muuzaji akakubali kupunguza hadi TSH 1,500. Akaweka TSH 500 kwenye akiba yake.

Hatua za Mtoto:

- Uliza kwa adabu kama kuna punguzo au ofa.
- Jiandae kusema “asante” hata ukikosa punguzo.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mfundishe mtoto thamani ya kuomba punguzo kwa staha.
- Waambie wafanyabiashara kwamba mtoto anaendesha kampeni ya NGUVU YA BUKU hivyo akipewa punguzo anaenda kuweka akiba.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kuuliza zawadi au mfano wa bidhaa kabla ya kununua.

29. Nunua Vitu vya Mtumba Badala ya Vipya

Bidhaa bora bado zinaweza kupatikana kwenye soko la mitumba kwa bei nafuu zaidi kuliko mpya.

Mfano: Beatrice alinunua begi la shule kwa TSH 4,000 la mtumba badala ya TSH 12,000 la dukani. Akatenga TSH 8,000 kwa malengo ya uwekezaji.

Hatua za Mtoto:

- Tembea na mtu mzima sokoni kuchagua vizuri.
- Kagua ubora kabla ya kununua.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Elekeza mtoto kuona tofauti kati ya thamani na gharama.

- Msaidie kuchagua kitu bora kwenye mtumba.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Nunua vitabu vya mitumba; vifaa vya shule vilivyotumika kidogo.

30. Jipe Muda Kabla ya Kufanya Manunuzi

Mtoto anapojizoesha kusubiri masaa au siku kabla ya kununua kitu, hupunguza manunuzi ya msukumo (kununua kwa mihemko).

Mfano: Neema alitaka kununua daftari la rangi kwa TSH 2,000. Aliposubiri siku moja, aligundua haikuwa kwenye mpango wake na akaepuka matumizi yasiyo ya lazima.

Hatua za Mtoto:

- Jiulize “Je, nahitaji kweli?” kisha subiri saa 24.
- Weka orodha ya mahitaji kabla ya kununua.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mfundishe mtoto kusubiri kabla ya kutumia pesa.
- Mpe changamoto ya siku 3 kabla ya matumizi yasiyo ya lazima.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Tumia kanuni ya 24hrs za manunuzi; andika malengo kabla ya kutumia.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 6; Njia za kuokoa buku kwenye jamii.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazowezezana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

SEHEMU YA TATU

NJIA ZA KUZALISHA BUKU KWA WATOTO

Kuokoa fedha kwa kupunguza na kudhibiti matumizi ni hatua ya kwanza na muhimu kupata fedha za kuweka akiba na kuwekeza. Lakini siyo njia pekee na pia ni njia yenye ukomo. Kwa sababu huwa kuna mwisho wa kupunguza na kudhibiti matumizi. Kuna hatua ukifika huwezi tena kupunguza matumizi.

Ili mpango wa NGUVU YA BUKU TOTO uweze kwenda kwa mafanikio, ni lazima kuwe na njia endelevu kwa mtoto kupata fedha ambazo ataweka akiba na kufanya uwekezaji. Na hapo ndipo inapohitajika mtoto kufanya shughuli zinazoweza kuzalisha fedha.

Japokuwa watoto wanakuwa bado wanasoma na hawana shughuli rasmi za kuwaingizia kipato, bado zipo njia ambazo wanaweza kuzifanyia kazi na wakaingiza kipato. Kulingana na umri na hali ya mtoto,

kuna shughuli nyingi ndogo ndogo anazoweza kufanya na kuzalisha kipato.

Kwenye sehemu hii ya tatu ya kitabu unakwenda kujifunza njia hizo za watoto kuzalisha kipato. Njia zimegawanyika kwenye makundi matatu, kwa kuanza na nyumbani, kufuatia shuleni na kumalizia na kwenye jamii. Kwenye maeneo hayo matatu kuna fursa mbalimbali za watoto kuzalisha kipato na kukamilisha programu ya NGUVU YA BUKU TOTO.

Njia unazokwenda kujifunza hapa siyo pekee na wala siyo za kutekeleza kama zilivyofundishwa hapa. Bali ni njia za kufungua mtazamo na fikra na mtoto kuweza kuchukua hatua ili kuzalisha kipato cha ziada.

Kuna njia ambazo zinaweza kufanyiwa kazi kama zilivyoelekezwa au kwa maboresho kidogo, nyingine hazitawezekana kulingana na hali ya mtoto. Kilicho muhimu ni kuhakikisha mtoto anachukua hatua yoyote ile ya kumwezesha kuingiza kipato.

Mtoto kuchukua hatua hizi za kufanya shughuli za kuingiza kipato, hasa kwa umri mdogo, inamjengea msingi muhimu wa mafanikio kwenye maisha ambao ni kupenda kazi.

Eneo hili la mtoto kufanya shughuli za kuingiza kipato linahitaji sana ushirikiano wa karibu wa wazazi na walezi ili kuhakikisha linafanyika vyema. Kuna sheria mbalimbali zinasimamia eneo la watoto kufanya kazi. Hivyo ni muhimu kuhakikisha majukumu ambayo watoto wanafanya yanaendana na uwezo wao na hayaathiri elimu na ukuaji wao.

Karibu kwenye sehemu hii ya tatu ujifunze kuzalisha angalau buku ili kuweka akiba na kuwekeza na kujenga utajiri wa vizazi.

Sura Ya 7

Njia Za Kuzalisha Buku Nyumbani

Nyumbani ni eneo ambalo kila mtoto anaweza kufanya shughuli ambazo zitamwingizia kipato. Kila familia huwa inaingia gharama mbalimbali ambazo baadhi zinaweza kwenda kwa watoto kama wakipewa fursa ya kufanya shughuli zinazoleta gharama hizo.

Kwenye sura hii ya kitabu unakwenda kuziona baadhi ya njia ambazo mtoto anaweza kuzitumia kuingiza kipato kwa mazingira ya nyumbani. Njia hizi ni baadhi tu, kwa fikra na ubunifu wa mtoto na mzazi au mlezi, njia zinaweza kupatikana nyingi zaidi. Karibu ujifunze na uchukue hatua ili uweze kuzalisha kipato cha kuweka kwenye programu ya NGUVU YA BUKU TOTO.

31. Fanya Kazi za Ziada Nyumbani

Mtoto anaweza kufanya kazi ambazo si sehemu ya majukumu yake ya kawaida nyumbani na akapewa motisha ya kifedha kwa kazi hizo.

Mfano: Janeth alianza kufua soksi na vyombo kila Jumamosi kwa ajili ya familia. Alikubaliana na wazazi

kulipwa TSH 1,000 kila wiki, ambayo aliweka kwenye akiba.

Hatua za Mtoto:

- Uliza kazi ya ziada unayoweza kufanya nyumbani.
- Fanya kazi hiyo kwa uaminifu na ubora.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Tambua kazi ambazo unaweza kumlipa mtoto kama motisha.
- Toa zawadi ya pesa kulingana na utendaji na nidhamu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kufagia nyumba, kufua, kupika, kulisha wanyama.

32. Uza Zawadi Zisizo za Kudumu

Watoto wanapopata zawadi (kama pipi, kalamu, stika) ambazo haziwasaidii sana, wanaweza kuuza kwa ndugu au marafiki na kuweka fedha kwenye akiba.

Mfano: Peter alipewa seti ya stika kwenye sherehe. Aliuza stika tano kwa TSH 200 kila moja na kuweka elfu moja kwenye kibubu.

Hatua za Mtoto:

- Chagua vitu ambavyo hauvitumii na vina thamani kwa wengine.
- Uza kwa bei nafuu na kwa uwazi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kutofautisha zawadi za thamani na zile zisizo na umuhimu.
- Msimamie wakati wa mauzo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: Kuuza vitu vya birthday vilivyobaki; vitabu vya zamani.

33. Uza Maji Baridi, Barafu au Ice Cream

Kwa kutumia jokofu la nyumbani, mtoto anaweza kutengeneza barafu (ice) au maji baridi ya kuuza kwa majirani hasa nyakati za joto.

Mfano: Mariam alitengeneza barafu za juice kwenye glasi ndogo na kuziua kwa watoto wenzake mtaani kwa TSH 200 kila moja.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza bidhaa kwa usafi.
- Weka bei rafiki kwa watoto.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa ruhusa ya kutumia vifaa vya jikoni.
- Simamia ubora na usafi wa bidhaa.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kuuza juisi ya nyumbani au kachumbari ya barabarani.

34. Tengeneza na Uza Vitafunwa

Kwa kushirikiana na mzazi au mlezi, mtoto anaweza kuoka au kupika vitafunwa kama keki, maandazi, chapati au karanga na kuviuza.

Mfano: Emmanuel alitengeneza maandazi 10 kila Jumapili akisaidiana na mama yake. Alikuwa anauza kila moja TSH 200 na kutengeneza TSH 2,000.

Hatua za Mtoto:

- Chagua vitafunwa vinavyopendwa na jirani.
- Hakikisha vina ladha nzuri na vinawekwa kwa usafi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mshirikishe mtoto kupika na kufunga vizuri.
- Msaidie kutafuta wateja jirani au shuleni.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kuuza viazi karai, mihogo, pipi, biskuti.

35. Tengeneza na Kuuza Urembo wa Shanga

Mtoto anaweza kujifunza kutengeneza bangili, hereni au mikufu ya shanga na kuuza kwa marafiki, ndugu au majirani.

Mfano: Sofia alijifunza kutengeneza bangili za shanga kupitia YouTube. Alitengeneza bangili 5 kwa siku na kuuza kila moja TSH 500.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze mbinu za msingi za shanga (kupitia video au darasa).
- Tengeneza bidhaa bora na nzuri machoni pa wateja.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua vifaa vya mwanzo (shanga, kamba).
- Msaidie kutafuta soko au wateja.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Tengeneza vikapu vidogo, mapambo ya ukutani.

36. Lima Bustani ya Mboga na Uuze

Kwenye bustani ya nyumbani, makopo au chungu, mtoto anaweza kupanda mboga kama spinachi, mchicha, hoho au nyanya na kuviuza kwa majirani.

Mfano: Baraka alipanda mchicha kwenye sehemu ya bustani ya nyumbani. Alivuna kila wiki na kuuza TSH 500 kwa majirani 3 — jumla TSH 1,500.

Hatua za Mtoto:

- Chagua mbegu au miche rahisi.
- Mwagilia kila siku na linda mimea dhidi ya wanyama.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa sehemu ya bustani au vifaa vinavyoweza kutumika kupanda mboga kama makopo au chungu.
- Toa ushauri wa kilimo bora.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kilimo kwenye mitungi, upandaji wa vitunguu maji na majani ya chai.

37. Uza Vitu Visivyo na Matumizi Nyumbani

Mtoto anaweza kuomba ruhusa ya kuchambua vitu vilivyo nyumbani ambavyo havitumiki (vitabu, nguo, mifuko, vikombe n.k.) na kuviuza.

Mfano: Neema alikusanya vitabu vya hadithi vya zamani. Aliuza vitabu 5 kwa TSH 500 kila kimoja na kuweka TSH 2,500 akiba.

Hatua za Mtoto:

- Omba ruhusa ya kuchambua vitu vya zamani.
- Chagua vinavyoweza kuwa na thamani kwa wengine.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Pitia na mtoto vitu vya zamani.
- Mruhusu kuuza au kubadilishana kwa uaminifu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kuuza nguo, viatu, mifuko au vifaa vya zamani vya shule.

38. Ahidi Mabadiliko na Timiza Ili Kupata Motisha

Mtoto anaweza kujipangia lengo la kubadilika kwenye tabia fulani (mfano: muda wa kusoma, tabia nzuri), na

mzazi/mlezi anaweza kumpa motisha ya kifedha baada ya kutimiza lengo hilo.

Mfano: Patrick aliahidi kusoma kwa saa 1 kila jioni bila kuchelewa kwa wiki nzima. Alipoendelea kwa siku 7 mfululizo, mzazi wake alimzawadia TSH 1,000.

Hatua za Mtoto:

- Chagua tabia unayotaka kubadilika.
- Fuatilia kila siku na omba msaada wa mzazi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Kubali mpango wa mtoto na andika.
- Toa motisha ya fedha au zawadi inayofanana.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: Motisha ya kujifunza kazi za nyumbani, kusoma, au kutunza vyombo.

39. Tumia Vifungashio au Chupa Kutengeneza Mapambo

Mtoto anaweza kutumia chupa za plastiki, karatasi za zawadi, na masalia ya vitu mbalimbali kutengeneza mapambo ya ofisi au nyumba na kuuza.

Mfano: Grace alitengeneza maua kwa kutumia karatasi za magazeti na chupa za plastiki. Aliuza kila kipande TSH 500 kwa walimu 3 shuleni.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kutoka YouTube au waulize walimu wa sanaa.
- Tumia rangi, gundi, na ubunifu wako.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa vifaa vya kuanzia.
- Msaidie kwenye sehemu za kukatia na kupanga bei.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Tengeneza kadi za herufi, picha za ukutani, maua ya plastiki.

40. Fanya Kazi Kwenye Biashara ya Familia

Kama familia ina biashara, mtoto anaweza kushiriki kwa kazi ndogo kama kufagia, kupanga bidhaa, kuuza au kukusanya taka — na kupata motisha ya fedha.

Mfano: Naomi alikuwa anasaidia baba yake kupanga bidhaa kwenye duka. Alikuwa analipwa TSH 2,000 kwa wiki na kuweka akiba ya elfu moja kila mara.

Hatua za Mtoto:

- Jitolee kusaidia kila siku baada ya masomo au siku za mwisho wa wiki.
- Fanya kazi kwa muda ulioafikiwa.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Weka ratiba ya kazi na motisha ya kifedha.
- Toa elimu ya biashara kwa mtoto kwa vitendo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kazi za shambani, duka la mtaa, mgahawa au saluni ya familia.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 7; Njia za kuzalisha buku nyumbani.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazoweze kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 8

Njia Za Kuzalisha Buku Shuleni

Kwenye umri wa utoto, watoto wanatumia muda wao mwingi shuleni kuliko sehemu nyingine yoyote. Kila siku ya wiki wanakwenda shule na kukaa masaa yasiyopungua nane. Kwa muda huo mwingi wanaokuwa shuleni, wanapaswa kuutumia kuingiza kipato, hata kama ni kidogo.

Habari njema ni kwamba shuleni kuna fursa nyingi za watoto kuweza kuingiza kipato. Fursa hizo zinaanza na shughuli za shule, mambo yanayohusu wanafunzi wengine na hata yanayowahusu wazazi. Kwenye sura hii unakwenda kujifunza baadhi ya njia ambazo mtoto anaweza kuzitumia kuingiza kipato shuleni.

41. Fanya Vizuri Ili Kupata Zawadi

Mtoto akifanya vizuri kwenye masomo, nidhamu au shughuli za shule, anaweza kupewa zawadi ya fedha na walimu, wazazi au taasisi – fedha hiyo inaweza kuwa chanzo cha kipato.

Mfano: Joshua alipata nafasi ya kwanza darasani. Wazazi wake walimzawadia TSH 5,000. Alipeleka fedha hiyo kwenye NGUVU YA BUKU.

Hatua za Mtoto:

- Jiwekee lengo la kufanya vizuri kitaaluma au kitabia.
- Jitume na fuatilia matokeo.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Weka utaratibu wa zawadi ndogo za fedha kwa mafanikio.
- Elekeza matumizi ya zawadi kuelekea akiba au uwekezaji.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Ushindi wa mashindano ya shule, kuwa kiongozi wa darasa, nidhamu bora.

42. Uza Vifaa Vya Shule Kwa Ruhusa Maalumu

Mtoto anaweza kuanzisha biashara ndogo ya kuuza kalamu, daftari au vifaa vingine vya shule kwa wanafunzi, kwa ruhusa ya shule na usimamizi wa mzazi.

Mfano: Asha alinunua penseli 10 kwa TSH 3,000 na kuziua TSH 500 kila moja, akapata faida ya TSH 2,000.

Hatua za Mtoto:

- Omba ruhusa kutoka kwa walimu na wazazi.
- Uza bidhaa bora na kwa bei nafuu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Msaidie kupata mtaji mdogo na kuchagua bidhaa.
- Mfundishe uadilifu na jinsi ya kutumia faida.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Uza pochi za kalamu, mifuko ya plastiki, kadi za pongezi.

43. Uza Kazi Za Sanaa Kwa Wanafunzi Wengine

Mtoto mwenye kipaji cha kuchora au kuandika anaweza kuuza michoro, mashairi au sanaa nyingine kwa wanafunzi au walimu.

Mfano: Baraka alichora picha ya mwalimu wao kwa penseli na kuiuza TSH 1,000. Wanafunzi wengine walimuagiza kazi zaidi.

Hatua za Mtoto:

- Fanya kazi ya sanaa yenye ubora na ujumbe mzuri.

- Tumia karatasi safi na rangi zenye kuvutia.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua vifaa vya kuanzia kama karatasi na rangi.
- Toa maoni ya kuboresha na kutangaza kazi za mtoto.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Uzaji wa picha, kadi, na vifaa vya uchoraji.

44. Toa Masomo Ya Ziada Kwa Madarasa Ya Chini

Mtoto mkubwa anaweza kuwasaidia wanafunzi wa darasa la chini kujifunza masomo fulani na kulipwa kidogo na wazazi wa wanafunzi hao.

Mfano: Halima wa darasa la saba alikuwa anawasaidia watoto wa darasa la tatu kusoma Kiingereza. Kwa kila kipindi, alilipwa TSH 1,000.

Hatua za Mtoto:

- Chagua somo unaloweza kufundisha vizuri.
- Toa maelezo rahisi kwa njia ya michezo au mifano.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mwelekeze mtoto kuhusu ualimu kwa upole.
- Saidia kutafuta wanafunzi wa kufundishwa.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Kusaidia kusoma Biblia, Qur'an, au kuandaa kadi za kujifunzia.

45. Uza Mapambo Siku Za Mahafali

Mtoto anaweza kutengeneza maua ya karatasi, shanga au kadi za pongezi na kuziua kwa siku ya mahafali au sherehe nyingine shuleni.

Mfano: Glory alitengeneza maua ya karatasi na kuuza kila moja TSH 500. Aliuza maua 5 na kupata TSH 2,500.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze mapambo kupitia walimu au mtandaoni.
- Hakikisha mapambo yako ni nadhifu na ya kipekee.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua vifaa vya kuanzia kama gundi, karatasi, mkasi.
- Msimamie usalama wa vifaa vyenye ncha.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Tengeneza medali za karatasi, vitambaa vya pongezi, zawadi za mikononi.

46. Uza Kazi Za Mikono Siku Za Wazazi

Katika siku za wazazi shuleni, watoto wanaweza kuuza bidhaa walizotengeneza – kama vikapu, vibonzo, sanaa za kuchora, au chakula.

Mfano: Brian alitengeneza kadi za salamu na kuuza 5 kwa TSH 500 kila moja kwenye siku ya wazazi.

Hatua za Mtoto:

- Andaa bidhaa mapema na uzihifadhi kwa usalama.
- Tangaza kwa walimu na wanafunzi kuhusu bidhaa zako.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Saidia kwenye maandalizi ya bidhaa.
- Jitokeze siku hiyo na kumtia moyo mtoto.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Uza biskuti, chai, picha, urembo wa nyumbani.

47. Andaa Mashindano Ambayo Washiriki Wanalipia

Mtoto anaweza kupanga shindano rahisi (mfano: kuandika mashairi, kucheza draft, kukimbia) na kuweka kiingilio cha TSH 500. Washindi watapewa zawadi ndogo huku waandaaji wakipata faida.

Mfano: Kelvin alipanga shindano la kuandika mashairi. Washiriki 10 walilipa TSH 500. Akapata TSH 5,000 na kutumia 2,000 kwa zawadi. Akabaki na faida ya TSH 3,000.

Hatua za Mtoto:

- Andaa mashindano yenye maadili na furaha.
- Tumia daftari kutunza orodha ya washiriki na fedha.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakiki aina ya shindano na mpango wa zawadi.
- Saidia kupanga na kutangaza.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Michezo ya kukimbia, mashindano ya IQ, kuandika insha.

48. Wasaidie Wengine Kupangilia Vitu Vyao Kwa Malipo

Mtoto anaweza kusaidia wanafunzi wengine kupanga mabegi yao, vitabu, noti, au vyombo vyao vya shule – hasa wadogo – kwa malipo madogo.

Mfano: Esther alikuwa anasaidia watoto wa darasa la kwanza kupanga mabegi yao kila Ijumaa. Wazazi wao walikuwa wanampa TSH 1,000 kama shukrani.

Hatua za Mtoto:

- Jitolee kusaidia kwa heshima na uvumilivu.
- Tengeneza ratiba au orodha ya wateja wako.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Ongea na walimu au wazazi wa wanaosaidiwa.
- Mfundishe mtoto kusaidia bila kudharau.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–15

Njia Nyingine Zinazofanana: Kupangilia madawati, maktaba ya darasa, picha na daftari.

49. Fanya kazi za ziada shuleni kwa malipo

Mtoto anaweza kusaidia kwenye usafi wa darasa, kukusanya vifaa vya darasa au kutoa huduma ya ziada

(mfano: kusafisha ubao kila siku) kwa makubaliano maalum na walimu au wazazi.

Mfano: Mwanahamisi alichukua jukumu la kufuta ubao wa darasa kila siku asubuhi. Mwalimu aliamua kumpa TSH 1,000 kila wiki kama motisha.

Hatua za Mtoto:

- Jitolee kufanya kazi ya ziada kila siku.
- Weka rekodi ya kazi zako na maendeleo.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mhamasishe mtoto kuwa msaidizi wa walimu.
- Wasiliana na walimu kuhusu motisha kwa mtoto.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Kazi za bustani ya shule, kupanga maktaba.

50. Jiunge Na Klabu Ya Ujasiriamali Shuleni

Klabu hizi huwapa watoto nafasi ya kujifunza, kushiriki miradi na kuuza bidhaa pamoja, huku wakigawana faida au kuweka akiba ya pamoja.

Mfano: Salma aliungana na klabu ya ujasiriamali shuleni. Walitengeneza sabuni za maji na kuuza kwa

walimu. Faida iligawanywa kila wiki – yeye akawa anaweka elfu moja kila Ijumaa.

Hatua za Mtoto:

- Jiunge kikamilifu na shughulika kwa moyo wote.
- Jifunze mbinu za ujasiriamali kutoka kwa walimu au wageni.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mruhusu mtoto ahudhurie vikao vya klabu.
- Changia mitaji midogo kama msaada wa maendeleo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Nyingine Zinazofanana: Klabu za akiba, klabu ya NGUVU YA BUKU, klabu ya sanaa.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 8; Njia za kuzalisha buku shuleni.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazowezekana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 9

Njia Za Kuzalisha Buku Kwenye Jamii

Watoto wanaishi na kulelewa kwenye jamii ambazo zinawategemea kuja kuwa wanajami bora wa baadaye. Ndani ya jamii, watoto wanaweza kushiriki shughuli mbalimbali na kuingiza kipato. Pale jamii inapowapa watoto fursa ya kuchangia kwenye uchumi, inawajengea msingi muhimu wa mafanikio.

Kwenye sura hii unakwenda kujifunza njia za kuingiza kipato kwa watoto ndani ya jamii ambazo wanaishi. Njia hizi na nyingine zinazofanana na hizo zinatoa fursa nzuri kwa watoto kuweza kutekeleza programu yao ya NGUVU YA BUKU TOTO.

51. Toa Huduma Ya Kusafisha Magari Kwa Majirani

Mtoto anaweza kuosha magari ya majirani hasa wikendi au siku za likizo na kulipwa kwa kila gari.

Mfano: Hashim alianza kusafisha gari la jirani kila Jumamosi asubuhi na alikuwa analipwa TSH 2,000. Alitenga elfu moja kwa akiba kila mara.

Hatua za Mtoto:

- Omba ruhusa ya kuosha gari kwa heshima.
- Tumia vifaa salama usiharibu gari.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mfundishe mtoto namna salama ya kuosha gari.
- Hakikisha anafanya kazi hiyo kwa uangalifu na usafi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Kusafisha baiskeli, pikipiki, au mabehewa ya dukani.

52. Toa Huduma Ya Kusafisha Na Kushona Viatu

Mtoto anaweza kusafisha au kushona viatu kwa marafiki, wanafunzi au majirani na kulipwa kwa kila jozi.

Mfano: Jumanne alijifunza kusafisha viatu vizuri. Kila Jumapili alipata wateja watatu wa TSH 500 kila mmoja.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kutumia brashi na polish salama.
- Tumia mikeka au vifaa vya kuwekea viatu vizuri.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa vifaa vya kuanzia kama brashi, polish, sindano na uzi.
- Elekeza juu ya usafi na utaratibu.

Umri **Unaopendekezwa:** Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kufua soksi au sare za shule kwa marafiki.

53. Kusanya Chupa Za Plastiki Na Chuma Chakavu

Mtoto anaweza kukusanya taka zinazoweza kuuzwa (plastiki, chupa, chuma) na kuzipeleka kwa wauzaji wa vitu chakavu.

Mfano: Mariam alikusanya chupa 200 kwa wiki kutoka maeneo ya jirani na kuuza kwa TSH 1,500 kisha kuweka akiba.

Hatua za Mtoto:

- Tumia glovu au vifaa vya kujikinga.
- Panga kwa aina: plastiki, chupa, chuma.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia usalama wa mazingira na vifaa.
- Wasaidie kuuza kwa wateja wa uhakika.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kukusanya makaratasi au karatasi za zamani za dukani/shuleni.

54. Toa Huduma Ya Masoko Kwa Biashara Za Jirani

Watoto wanaweza kusambaza vipeperushi, kupakia bidhaa, au kueleza watu kuhusu biashara fulani ya jirani na kulipwa kwa kazi hiyo.

Mfano: Lulu alisambaza vipeperushi vya saluni kwa siku mbili na kulipwa TSH 2,000. Akaweka elfu moja akiba.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kueleza kwa heshima.
- Vaa vizuri na toa taarifa kwa uaminifu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakikisha biashara hiyo ni salama na halali.
- Elekeza jinsi ya kuzungumza na watu kwa heshima.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Kusambaza tangazo la saluni, duka la jirani au msikiti/kanisa.

55. Fanya Kazi Ya Mauzo Ya Nyumba Kwa Nyumba

Mtoto anaweza kutembea kwa nyumba za jirani kuuza bidhaa kama sabuni, pipi, bangili au matunda.

Mfano: Saidi alitembelea nyumba 10 kila Jumapili akiuza sabuni ndogo alizoandaliwa na mama yake. Alikuwa anapata TSH 3,000 kwa siku.

Hatua za Mtoto:

- Tumia mkoba au kikapu kizuri kubeba bidhaa.
- Heshimu wateja, usiingie kwenye nyumba bila ruhusa.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Andaa bidhaa na pangilia bei.
- Tembea naye mara ya kwanza kumpa ujasiri.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Uuza mboga au keki za nyumbani mtaa kwa mtaa.

56. Jiunge Na Kikundi Cha Michezo Au Burudani

Mtoto anaweza kujifunza sanaa au michezo (ngoma, uigizaji, sarakasi) na kushiriki maonyesho ambayo yanalipwa au kupata zawadi.

Mfano: Kelvin alijiunga na kikundi cha ngoma. Walialikwa kwenye harusi na kila mtoto alipata TSH 3,000.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kwa bidii na fuata maelekezo ya kocha.
- Jitume mazoezini kila wiki.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Ruhusu kushiriki na toa mahitaji kama sare au viatu.
- Simamia usalama wa maeneo wanayoshiriki.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kikundi cha kucheza, kwaya, au skauti.

57. Kodisha Vifaa Vyako Vya Michezo Kwa Wasiokuwa Navyo

Kama mtoto ana vifaa vya michezo kama mpira, drafti au baiskeli, anaweza kuvitoa kwa kodi ndogo ya muda.

Mfano: Anna alikuwa anakodisha mpira wake TSH 200 kwa kila saa. Alipata wateja watatu kwa siku ya Jumamosi.

Hatua za Mtoto:

- Andika utaratibu wa malipo na ratiba ya matumizi.
- Angalia usalama wa kifaa kila baada ya matumizi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakiki kwamba kifaa hicho kinatumika kwa usalama.
- Mfundishe mtoto namna ya kuwa na uaminifu na masharti.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kukodisha baiskeli, speaker ndogo, michezo ya video.

58. Shiriki Kampeni Za Usafi Na Kutunza Mazingira

Watoto wanaweza kushiriki kusafisha mazingira ya mtaa, shule au nyumba kwa makubaliano ya malipo kutoka kwa jamii.

Mfano: Kikundi cha watoto watano walikusanya taka kwenye uwanja wa mpira wa kijiji na walizawadiwa TSH 5,000 walizogawana.

Hatua za Mtoto:

- Chagua eneo salama na tengeneza kikundi cha kusaidia.
- Fanya kazi kwa mpangilio na kwa heshima.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Saidia kuratibu na kuwaelekeza kuhusu usalama.
- Hakikisha vifaa vya usafi kama glovu, mifuko, mikokoteni vinapatikana.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kupanda miti, kufagia barabara za mtaa, kupamba bustani ya shule.

59. Uza Vitu Kwenye Matukio Ya Kijamii

Mtoto anaweza kuuza bidhaa kama maji, juisi, vitafunwa au mapambo kwenye mikutano, ibada, sherehe au uwanja wa mpira.

Mfano: Glory aliua maji ya baridi kwenye ibada ya Jumapili na alipata TSH 3,000 kwa saa mbili.

Hatua za Mtoto:

- Jipange na bidhaa zinazofaa tukio.
- Fuata maadili ya eneo husika.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Andaa bidhaa bora na salama kwa kutumia.
- Simamia au fuatilia mtoto kwenye tukio hilo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Uza pipi, embe, mahindi, au kadi za shukrani.

60. Kusanya Vitu Visivyotumika Na Kuuza Kwa Wanaovihitaji

Mtoto anaweza kuomba ruhusa ya kukusanya vitu vya nyumbani visivyotumika (kama mikoba, vyombo, vitabu) na kuviuza mitaani au kwa marafiki.

Mfano: Joy alipata pochi ya zamani na kalamu 20 ambazo hazitumiki. Aliziuza zote kwa TSH 2,000 na akaweka akiba.

Hatua za Mtoto:

- Pitia vitu vyako vya zamani na panga kwa makundi.
- Tengeneza meza au kikapu cha mauzo.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakiki kila kitu kabla ya kuuzwa.
- Simamia mauzo na mtazamo wa mtoto kwenye matumizi ya fedha.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kubadilishana vitu kwa thamani au zawadi, kuuza kwenye Facebook/WhatsApp kwa msaada wa mzazi.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 9; Njia za kuzalisha buku kwenye jamii.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazowezezana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

SEHEMU

YA NNE

NJIA ZA KUWEKEZA BUKU KWA WATOTO

Kuokoa na kuzalisha fedha ni hatua muhimu kwa watoto kupata fedha. Fedha hizo zinakuwa ni kiasi kidogo kidogo, ambacho kinaweza kudharaulika. Lakini kiasi hicho kidogo ni mbegu inayoweza kujenga utajiri mkubwa. Hilo litatokea kama fedha hizo zitawekezwa kwa usahihi.

Uwekezaji ni kuifanya fedha ikufanyie kazi na kuzalisha fedha zaidi, bila ya kuhusika moja kwa moja. Hii ndiyo njia kuu ya kujenga na kutunza utajiri, ambayo kila mtu anaweza kuitumia. Njia za kuokoa na kuzalisha fedha huwa zinaleta kipato. Kile kinachofanywa na kipato hicho ndiyo kinaamua hatima ya mtu kifedha.

Kitu bora kabisa kufanya na fedha zinazookolewa na kuzalishwa ni kuwekezwa. Fedha inayowekezwa, hata kama ni kidogo kiasi gani, inaweza kuzalisha utajiri

mkubwa. Kwenye uwekezaji, muda una nguvu kubwa sana. Pale uwekezaji unapofanyika kwa muda mrefu bila kuingiliwa, unazalisha faida kubwa.

Wengi wanaposikia uwekezaji huwa wanafikiria vitu vikubwa. Hudhani ili uwe mwekezaji lazima uwe na fedha nyingi, uwe na uwezo wa kujenga viwanda na kumiliki mali nyingi. Lakini ukweli ni uwekezaji unawezekana hata kwa mwenye fedha kidogo kabisa. Kinachowakwamisha wengi ni kutokujua fursa za uwekezaji wanazoweza kufanya kwa kiasi kidogo cha fedha wanachokuwa nacho.

Watoto wapo kwenye hatua nzuri sana ya kunufaika na uwekezaji, hata kama utakuwa mdogo kiasi gani. Hiyo ni kwa sababu watoto wana muda mwingi mbele yao. Kama mtoto ataanza kufanya uwekezaji akiwa na miaka 10 na akafanya kwa msimamo bila kuacha, anapofika miaka 60 ya kustaafu, anakuwa amewekeza kwa miaka 50. Kiasi chochote atakachokuwa anawekeza, hata kama ni kidogo kiasi gani, kwa miaka 50 kitakuwa kimezalisha faida kubwa sana.

Wazazi wengi hatukupata fursa ya kujua mambo haya mapema. Na hata tulipoyajua, wengi bado hatukuyapa uzito unaostahili. Matokeo yake ni kuwa na majuto ya KAMA NINGE... Sasa tumepata nafasi

nyingine nzuri ya kutoruhusu hilo litokee kwa watoto wetu.

Kwenye sehemu hii ya nne ya kitabu cha NGUVU YA BUKU TOTO unakwenda kujifunza fursa mbalimbali za uwekezaji ambazo watoto wanaweza kufanya. Fursa hizo zimegawanyika kwenye makundi manne ambayo ni elimu na ujuzi, fedha na masoko ya mitaji, kilimo na ufugaji nabiashara za wengine.

Fursa za uwekezaji unazokwenda kujifunza hapa zinaanzia na kiasi kidogo kabisa cha buku na kwenda kwenye kiasi kikubwa cha fedha. Kwa mtoto kufanyia kazi NGUVU YA BUKU, anaweza kuanza na uwekezaji mdogo na kadiri uwekezaji huo unavyokua anakwenda kwenye uwekezaji mkubwa zaidi.

Karibu ujifunze na kuchukua hatua ili kutumia fedha zilizookolewa na kuzalishwa kujenga utajiri wa vizazi.

Sura Ya 10

Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Elimu Na Ujuzi

Inapokuja kwenye fedha na uwekezaji, kila uwekezaji huwa una hatari ya kupoteza kile ambacho mtu amewekeza. Mtu anaweza kuibiwa mali zake, uchumi unaweza kuyumba, kampuni kufilisika na mengine mengi. Lakini elimu na ujuzi ambao mtu ameupata, hawezi kuupoteza kamwe. Hata kitokee kitu gani, elimu na ujuzi ambao mtu anao, atabaki nao kwa kipindi chote cha maisha yake.

Hilo linafanya uwekezaji kwenye kupata elimu na kujenga ujuzi kuwa uwekezaji muhimu kuliko mwingine wote. Hii ni kauli muhimu sana ambayo watu wengi hawaipi uzito, lakini wanaoielewa na kuifanyia kazi, wanajenga utajiri unaodumu.

Kwenye kitabu cha The Richest Man in Babylon kuna kisa kinaeleza hilo vizuri sana. Arkad alimpa mwanawe Nomasir sarafu 1,000 za dhahabu na maandishi ya sheria 5 za dhahabu, kisha akamtuma akajitegemee kwa miaka 10. Nomasir alitumia pesa bila kufuata

sheria hizo na akafilisika. Baadaye, alirejea kwenye zile sheria, akajifunza kuweka akiba, kuwekeza kwa busara, na kujiepusha na madeni. Kwa kufuata kanuni hizo, aliweza kujenga upya utajiri wake. Aliporudi kwa baba yake, alikuwa mtu aliyekomaa na tajiri kwa juhudi zake.

Hapo tunajifunza kupata fedha bila ya kuwa na elimu na ujuzi ni hasara kubwa. Utaishia kupoteza fedha hizo kwa kutokujua mambo ya msingi.

Uwekezaji kwenye elimu na ujuzi ni mahali muhimu kwa watoto kuanzia. Uwekezaji huo unawajengea uwezo wa kuingiza kipato zaidi, kuwekeza kwa busara na kudumisha utajiri wa vizazi.

Karibu ujifunze njia za kuwekeza kwenye elimu na ujuzi ili kujenga utajiri wa uhakika na unaodumu kwa vizazi.

61. Kununua Vitabu Vya Kitaaluma

Mtoto anatumia buku lake kununua vitabu vya masomo yanayofundishwa shuleni, ambavyo vitamsaidia kuongeza uelewa na kufanya vizuri.

Mfano: Diana alinunua kitabu cha ‘Kiswahili kwa Darasa la Tano’ kwa TSH 3,000 katika soko la vitabu vya mitumba.

Hatua za Mtoto:

- Tambua somo unalotaka kuboresha.
- Tafuta kitabu hicho kwa wauzaji wa mitaani au marafiki.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Msaidie kuchagua kitabu bora na sahihi.
- Fuatilia kama anakisoma na anakielewa.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: Kukopa au kubadilishana vitabu vya masomo na marafiki.

62. Kununua Vitabu Vya Elimu Ya Nje Ya Taaluma

Mtoto ananunua vitabu vinavyohusu mafanikio, biashara, fedha, nidhamu au maendeleo binafsi kwa lugha rahisi.

Mfano: Yusuph alinunua kitabu “Jinsi ya Kuweka Malengo” kwa TSH 5,000 kutoka kwa mwalimu wao wa ujasiriamali.

Hatua za Mtoto:

- Chagua mada unayotaka kujifunza zaidi (kama mafanikio, biashara, fedha).

- Nunua kitabu cha kiwango chako cha umri.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Muelekeze vitabu vya mafunzo mema.
- Soma pamoja naye na fanya mjadala.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kusikiliza vitabu vilivyosomwa (audio book) au kujiunga na klabu ya vitabu.

63. Kujiunga Na Kozi Zinazokupa Ujuzi Wa Ziada

Mtoto anaweza kutumia TSH 1,000 kama ada ya kozi ndogo ya uchoraji, shanga, maadili, lugha ya kigeni, au teknolojia.

Mfano: Rashid alijiunga na kozi ya uchoraji ya wiki 2 kwa TSH 5,000, akichangia TSH 1,000 kila siku.

Hatua za Mtoto:

- Tafuta kozi rahisi na ya karibu.
- Jiunge kwa uwajibikaji na ufuatilie kila somo.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Lipa ada au changia sehemu ya ada.
- Fuatilia maendeleo na matokeo ya kozi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kozi za uimbaji, lugha, TEHAMA, bustani.

64. Kushiriki Madarasa Ya Kutengeneza Bidhaa Za Mikono

Kwa kutumia buku, mtoto anaweza kununua baadhi ya vifaa vya mwanzo vya kujiunga kwenye darasa la kutengeneza sabuni, mikufu, vikombe vya udongo, nk.

Mfano: Tunu alihudhuria darasa la kutengeneza bangili na aliweza kuanzisha biashara ndogo baadaye.

Hatua za Mtoto:

- Jiunge na darasa lililo karibu au la marafiki.
- Tengeneza bidhaa angalau moja ya mfano.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Msaidie kupata vifaa vya kuanzia kama gundi au nyuzi.
- Wape soko la kwanza kwa kumruhusu kuuza nyumbani.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Madarasa ya kupika, kuchora, kushona, sanaa za ndani.

65. Kujifunza Ujuzi Wa TEHAMA

Mtoto anaweza kuwekeza buku kwa kujiunga na mafunzo ya kompyuta, programu, coding au uandishi wa kidigitali.

Mfano: Naomi alitumia TSH 1,000 kulipia saa moja ya kutumia kompyuta kwenye internet café kwa mazoezi ya kutengeneza programu za kompyuta.

Hatua za Mtoto:

- Tafuta kozi rahisi au jifunze bure kupitia YouTube.
- Fanya mazoezi kila siku.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mpe ruhusa ya kutumia kifaa cha nyumbani kwa saa chache.
- Tathmini maendeleo kila wiki.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Kupiga picha, kutengeneza video, uandishi wa kidijitali.

66. Kuendeleza Vipaji Ulivyonavyo

Mtoto anawekeza TSH 1,000 kununua kifaa, vifaa au huduma ya kukuza kipaji chake – iwe ni kuchora, kucheza muziki, au kuigiza.

Mfano: Alex alinunua daftari la kuchora kwa TSH 1,000 na akaanza kuchora kila siku.

Hatua za Mtoto:

- Tambua kipaji unachokipenda.
- Nunua kifaa kimoja cha msingi cha kuanzia.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mpe nafasi na mazingira ya kufanya mazoezi.
- Mletee watu wa kumtia moyo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Kuimba, kucheza ngoma, kufuma, kufua, uigizaji.

67. Kuandika Vitabu Vya Watoto

Mtoto anaweza kutumia buku lake kuchapa au kuandaa sehemu ya maandishi yake kama hadithi au mashairi na kuuza au kuyasambaza bure kujijenga.

Mfano: Sabrina aliandika hadithi fupi ya watoto kwa mkono, akaichapisha na kuuza nakala 3 kwa TSH 1,000 kila moja.

Hatua za Mtoto:

- Andika hadithi ya kurasa 4–5.
- Piga picha au chora kuiongezea mvuto.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Msaidie kuhariri na kuchapisha nakala.
- Tangaza kwa ndugu au walimu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kuandika mashairi, blogu, hadithi za picha.

68. Kuandaa Mafunzo Ya Ujuzi Kwa Watoto

Mtoto mwenye ujuzi anaweza kuandaa darasa la kuwafundisha watoto wengine – mfano: kuchora, kushona, kucheza dansi, nk.

Mfano: Brian mwenye kipaji cha kuchora aliwafundisha watoto watatu kwa siku tano. Kila mmoja alichangia TSH 1,000.

Hatua za Mtoto:

- Andaa maudhui ya darasa kwa wiki moja.

- Panga muda na sehemu salama ya kufundishia.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Ruhusu kutumia eneo la nyumbani kwa darasa.
- Simamia nidhamu na usalama wa watoto wengine.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Kufundisha kucheza piano, kutengeneza mapambo, uandishi wa mashairi.

69. Kuwa Na Vifaa Vya Kukodisha Kwenye

Elimu

Mtoto anaweza kununua kifaa cha shule (mfano: calculator, dictionary, ramani, penseli ya picha) na kukikodisha kwa wenzake.

Mfano: Sarah alinunua calculator ndogo ya TSH 5,000 kwa msaada wa wazazi na alikuwa anaikodisha kwa TSH 500 kwa siku.

Hatua za Mtoto:

- Tangaza kifaa kwa wanafunzi wanaohitaji.
- Hakikisha kinarudishwa kila siku kikiwa salama.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua kifaa bora cha kuanzia.

- Mfundishe namna ya kutunza na kusimamia mikataba midogo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kukodisha flash drive, kamusi, darubini, baiskeli ya kwenda shule.

70. Kuuza Vifaa Vya Elimu Ya Mikono

Mtoto anaweza kununua na kuuza vifaa vya masomo ya sanaa, sayansi, hesabu, n.k. vinavyotumika kwa vitendo.

Mfano: Peter aliua ramani ya Tanzania aliyochora kwa mkono kwa TSH 1,000 kwa mwanafunzi wa darasa la nne.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza au nunua bidhaa inayohitajika kwa wanafunzi.
- Panga bei rafiki kwa marafiki na ndugu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Saidia kuchagua bidhaa bora au kusaidia kutengeneza.
- Mfundishe mtoto kuhusu faida na uadilifu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Kuandika mazoezi, kuchora picha za sayansi, kuuza shajara za malengo.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 10; Njia za kuwekeza buku kwenye elimu na ujuzi.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazoweza kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 11

Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Fedha Na Masoko Ya Mitaji

Mifumo ya kifedha na masoko ya mitaji inatoa fursa nyingi za uwekezaji. Mifumo hiyo inatumia fedha za wawekezaji kuzalisha faida na kisha kuongeza thamani ya uwekezaji uliofanywa. Uzuri wa mifumo hiyo ni uwezekano wa kuanza kufanya hata kwa kiasi kidogo.

Watoto wana nafasi nzuri ya kushiriki kwenye uwekezaji wa fedha na masoko ya mitaji. Wanaweza kufanya hivyo kupitia akaunti maalumu za watoto au kufanya chini ya usimamizi wa wazazi.

Uwekezaji kwenye fedha na masoko ya mitaji unaweza kuwa na faida ndogo kuliko aina nyingine za uwekezaji. Lakini unapofanyika kwa muda mrefu bila kuingiliwa, faida hiyo ndogo inajikusanya na kuwa kubwa.

Karibu kwenye sura hii ujifunze njia za kuwekeza kwenye fedha na masoko ya mitaji ili kujenga na kutunza utajiri wa vizazi.

71. Kuwa Na Akaunti Ya Benki Maalumu Kwa Watoto

Benki huwa zina akaunti maalumu kwa ajili ya watoto. Hapo mzazi anaweza kufungua akaunti ya benki ya mtoto, ambapo mtoto abaweka akiba yake ya buku kila siku au kila wiki.

Mfano: Asha alikuwa anaweka TSH 1,000 kila Jumamosi kwenye akaunti yake ya watoto ya benki. Baada ya miezi 6 alikuwa na TSH 24,000.

Hatua za Mtoto:

- Weka fedha kwenye bahasha au sanduku kabla ya kupelekwa benki.
- Andika kwenye shajara kila unapoweka fedha benki.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Fungua akaunti ya mtoto kwa jina lake.
- Msaidie kwenda benki mara kwa mara kuweka akiba.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Akaunti za akiba kupitia mitandao ya simu au taasisi ndogo za kifedha.

72. Kuwa Na Akaunti Kwenye Mifuko Ya Pamoja Ya Uwekezaji

Mzazi humfungulia mtoto akaunti ya uwekezaji kwenye mifuko kama UTT, INUKA, FAIDA nk, ambapo TSH 1,000 au zaidi huwekezwa kila mara.

Mfano: Daniel alifunguliwa akaunti ya UTT AMIS kwa TSH 10,000. Kila mwezi, mzazi wake aliingiza TSH 5,000, ikiwa na mchango wa TSH 1,000 wa mtoto kila wiki.

Hatua za Mtoto:

- Wekeza kiasi kidogo mara kwa mara.
- Andika kwenye shajara ya NGUVU YA BUKU kuhusu uwekezaji.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Fuatilia maendeleo ya mfuko na kuhamasisha mtoto kudumu.
- Muelekeze kuhusu hatari na faida za uwekezaji.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: UTT WATOTO, INUKA, FAIDA, TIMIZA.

73. Kuwekeza Kwenye Soko La Hisa Chini Ya

Mzazi

Mzazi hununua hisa za kampuni kwa niaba ya mtoto na kuonyesha faida au hasara za uwekezaji huo mara kwa mara.

Mfano: Neema alinunuliwa hisa za DSE 100 kwa TSH 1,000 kila moja. Mama yake alimfundisha jinsi bei zinavyobadilika.

Hatua za Mtoto:

- Fuatilia bei ya hisa kupitia magazeti au tovuti.
- Soma kuhusu kampuni unayomiliki hisa zake.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua hisa kwa jina lako ukibeba dhamana ya mtoto.
- Fundisha dhana ya gawio na faida ya muda mrefu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Kampuni kama CRDB, NMB, TCCL au AFRIPRISE.

74. Kuwekeza Kwenye Hatifungani Chini Ya Mzazi

Mzazi anaweza kununua hatifungani ya serikali au taasisi kwa jina lake na kuweka wazi kuwa ni kwa ajili ya mtoto.

Mfano: Baba yake Shadrack alinunua hatifungani ya miaka 10 ya serikali kwa TSH 1,000,000. Kila mwezi alimweleza faida iliyopatikana.

Hatua za Mtoto:

- Elewa kuwa fedha huwekwa na hukaa kwa muda kabla ya kuzaa faida.
- Jifunze kuhusu dhamana na riba.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua hatifungani na elezea makusudi yake.
- Onyesha mfano halisi wa riba mkusanyiko.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Hatifungani za benki, Sukuk.

75. Kushiriki Vikundi Vya Fedha Vya Familia

Kwenye familia kunaweza kuwa na vikundi vya kuchangiana fedha (mchezo wa kuchangia), ambavyo mtoto anaweza kushiriki kwa kuwakilishwa na mzazi.

Mfano: Juma alichangia TSH 1,000 kila wiki kwenye kikundi cha familia yao. Alipofikisha TSH 12,000 aliwekeza kwenye miche.

Hatua za Mtoto:

- Toa mchango kwa mzazi kwa muda maalum.
- Fuatilia mapato na matumizi ya kikundi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Jumuisha mtoto kwenye mikutano ya kifamilia.
- Mfundishe kuweka malengo ya fedha.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 8–17

Njia Zinazofanana: VICOBA vya familia, vikoba vya ibada.

76. Akaunti Za Pamoja Za Benki

Mzazi na mtoto wanakuwa na akaunti ya pamoja kwa jina lao wawili, ambapo mtoto anahusika kuchangia kiasi kidogo mara kwa mara.

Mfano: Joyce alikuwa na akaunti ya pamoja na mama yake. Alikuwa anaweka TSH 1,000 kila Jumatatu kwa kipato chake cha kusuka shanga.

Hatua za Mtoto:

- Andika kila mchango kwenye diary.

- Jifunze kupitia taarifa za benki.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Fungua akaunti ya pamoja.
- Weka mipaka ya matumizi ya fedha hizo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Akaunti za familia, benki ya jamii, huduma za mitandao ya simu.

77. Uwekezaji Kwenye Mipango Ya Mitandao Ya Simu

Watoto wanaweza kutumia huduma za mitandao kama *M-Pesa*, *Airtel Money* kuwekeza kidogo kidogo kupitia huduma maalum kama akiba au uwekezaji (M-KOBA, M-AKIBA n.k.).

Mfano: Suleiman aliweka TSH 1,000 kwenye akaunti ya M-Pawa kila wiki kupitia simu ya mama yake.

Hatua za Mtoto:

- Toa fedha kwa mzazi ili aweke kwenye akaunti ya simu.
- Fuatilia ukuaji wa fedha kila mwezi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Tumia laini ya mzazi kuweka fedha na kufuatilia.

- Elezea faida na hatari za mitandao.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Akaunti za pamoja benki,
Uwekezaji wa vikundi.

78. Vyama Vya Ushirika Vya Akiba Na Mikopo (SACCOS)

Mzazi humwandikisha mtoto kwenye SACCOS ambayo inahifadhi fedha, kutoa mikopo na kutoa gawio kila mwaka kwa wanachama wake.

Mfano: Mzee Reuben aliandikisha mwanawe Ezra kwenye SACCOS ya walimu. Gawio la mwaka mmoja lilimpa Ezra TSH 3,500 kutokana na TSH 20,000 iliyowekezwa.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kutunza fedha kwa nidhamu.
- Jua kuwa gawio huja baada ya mwaka au zaidi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mchagulie SACCOS salama na imara.
- Elekeza matumizi bora ya gawio.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Akaunti za pamoja, Uwekezaji wa vikundi.

79. Vikundi Vya Akiba Na Mikopo (VIKOB)

Mzazi anaweza kumhusisha mtoto wake kwenye kikundi cha akiba cha kijiji au mtaa (VIKOB), kwa michango midogo na gawio la msimu.

Mfano: Rehema alikuwa anachangia TSH 1,000 kila wiki kupitia bibi yake kwenye kikundi cha akina mama. Alipata gawio la TSH 15,000 baada ya miezi 6.

Hatua za Mtoto:

- Weka fedha kwa mtu anayesimamia kikundi.
- Fuatilia gawio linapotolewa.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakikisha kikundi kina uwazi na usalama.
- Mfundishe mtoto kuhusu dhana ya “mtaji wa mzunguko.”

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: VIKOB vya shule, familia, au mitaa.

80. Kushiriki Klabu Ya NGUVU YA BUKU TOTO

Mtoto anaweza kujiunga rasmi na klabu za NGUVU YA BUKU TOTO zinazofanyika shuleni, mitaani au mitandaoni, ambapo anahifadhi, kuwekeza na kujifunza nidhamu ya fedha kila wiki.

Mfano: Amina alijiunga na Klabu ya NGUVU YA BUKU shuleni kwake. Kila wiki alikuwa anaweka TSH 1,000 na kushiriki changamoto za kifedha na vipindi vya mafunzo.

Hatua za Mtoto:

- Jiunge rasmi kupitia shule au mzazi.
- Jaza Daily Tracker na Diary kila siku.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia ushiriki wa mtoto.
- Changia ada au vifaa muhimu kama shajara.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 7–17

Njia Zinazofanana: Klabu za fedha za shule, klabu za vitabu, klabu za uwekezaji.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 11; Njia za kuwekeza buku kwenye fedha na masoko ya mitaji.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazoweze kana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 12

Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Kilimo Na Ufugaji

Chakula ni kitu ambacho kitaendelea kuwa na uhitaji licha ya mabadiliko ya teknolojia yanayoendelea. Vyanzo vikuu vya chakula ni kilimo na uwekezaji, hivyo hilo linatoa fursa ya uwekezaji wa muda mrefu na unaoendelea kukua thamani.

Sekta ya kilimo na uwekezaji una fursa nyingi za watoto kuwekeza na kupata faida kubwa, hasa wanapofanya kwa muda mrefu. Kwenye sura hii ya kitabu unakwenda kujifunza baadhi ya njia hizo ili uweze kuzitumia kwa manufaa.

81. Kuwapa Wengine Mifugo Wakupe Mazao

Mtoto ananunua mifugo kama kuku, sungura au mbuzi kwa msaada wa mzazi na kumkabidhi mtu mwingine amlee, kwa makubaliano ya kugawana mazao kama mayai, vitoto, au faida baada ya muda.

Mfano: Zubeda alinunua kuku mmoja na kumkabidhi bibi yake kule kijijini. Baada ya miezi mitatu, alipata kuku wawili wa kutaga kupitia makubaliano yao.

Hatua za Mtoto:

- Andaa malengo ya uwekezaji wa mnyama.
- Chagua mtu anayeaminika kwenye ufugaji.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia makubaliano ya maandishi au maneno.
- Fuatilia maendeleo ya mnyama mara kwa mara.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Mbuzi, sungura, njiwa.

82. Kukodisha Shamba Kwa Wengine Kulima

Mtoto (kupitia mzazi) anaweza kuwekeza fedha katika kipande cha ardhi ambacho anakodisha kwa mkulima mwingine ili akitumie na kulipa fedha au mazao baada ya mavuno.

Mfano: Steven alikodisha robo eka ya shamba la babu yake kwa TSH 10,000, akaingia mkataba wa kushirikiana mavuno ya nyanya.

Hatua za Mtoto:

- Elewa ukubwa na thamani ya shamba.
- Fanya makubaliano wazi ya muda na mavuno.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia mikataba au makubaliano kwa niaba ya mtoto.
- Saidia kusimamia matumizi sahihi ya shamba.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Uwekezaji kwenye mashamba ya bustani au matunda.

83. Kukodisha Vifaa Vya Kilimo

Mtoto anamiliki kifaa cha kilimo (mfano: jembe, ndoo, bomba la kumwagilia) na kukodisha kwa watu wa karibu kwenye msimu wa kilimo.

Mfano: Nasra alinunua ndoo kubwa ya plastiki kwa TSH 1,500. Alikuwa anakodisha kwa TSH 200 kwa siku kwa majirani waliokuwa wanamwagilia bustani.

Hatua za Mtoto:

- Tangaza kifaa chako kwa wale wanaohitaji.
- Weka rekodi ya matumizi na mapato.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua kifaa bora na kisicho hatarishi.
- Msaidie mtoto kutunza na kuzuia uharibifu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Jembe, panga, bomba la kunyunyizia.

84. Kutoa Elimu Ya Kilimo Na Ufugaji

Mtoto mwenye uzoefu au elimu ya msingi ya kilimo anaweza kuwafundisha watoto wengine jinsi ya kulima au kufuga vizuri.

Mfano: George mwenye bustani ya nyanya alifundisha watoto sita jinsi ya kuchanganya mbolea asilia. Alipata TSH 1,000 kutoka kwa kila mmoja.

Hatua za Mtoto:

- Andaa somo au maelezo ya msingi.
- Onyesha picha au mifano halisi unapofundisha.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakiki usahihi wa mafunzo na kutoa usaidizi wa vifaa.
- Saidia kutangaza darasa hilo kwa majirani.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Kuandaa mafunzo ya kuchanganya mbolea, kupanda miche, kufuga kuku.

85. Kutoa Huduma Ya Kusimamia Kilimo Na Ufugaji

Mtoto anaweza kukabidhiwa kazi ya kufuatilia bustani au mifugo ya mtu mwingine (mfano kumwagilia, kulisha) kwa malipo kidogo.

Mfano: Agape alikuwa anasimamia bustani ya mchicha ya jirani kwa siku 3 kila wiki. Alilipwa TSH 3,000 kila Jumapili.

Hatua za Mtoto:

- Zungumza na majirani kuhusu bustani au mifugo yao.
- Weka rekodi ya kazi yako kila siku.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakikisha mtoto anatunza muda na anafanya kazi kwa uadilifu.
- Mfundishe kuhusu utunzaji wa mazingira.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Kufuatilia uotaji wa miche, kumwagilia asubuhi/jioni.

86. Kuandaa Miche Na Mbegu

Mtoto ananunua mbegu kidogo, anatengeneza miche au vifurushi vya kupanda, kisha anaviuza kwa watu wa mtaa au bustani ndogo.

Mfano: Musa alitengeneza miche ya nyanya 50 kwa kutumia vikopo vya maji na kuziua kwa TSH 100 kila moja.

Hatua za Mtoto:

- Tumia udongo mzuri na vifaa rahisi kama vikopo au chupa.
- Mwagilia kwa ratiba mpaka miche iote.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Nunua mbegu bora na odongo unaofaa.
- Saidia kutangaza bidhaa hizo kwa jirani au walimu.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 9–17

Njia Zinazofanana: Miche ya mchicha, pilipili hoho, tikiti maji, mbogamboga.

87. Kununua mazao wakati wa mavuno

Mtoto anaweza kuweka akiba na kununua mazao kama mahindi, karanga au maharagwe wakati bei ni ya chini, kisha kuuza baadaye kwa bei ya juu.

Mfano: Zainabu alinunua kilo 3 za karanga kwa TSH 900 kwa kila kilo wakati wa mavuno. Aliziuza baadaye kwa TSH 1,500 kila kilo.

Hatua za Mtoto:

- Tambua mavuno ya msimu unaofuata.
- Andaa sehemu ya kuhifadhi salama.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakikisha unahifadhi mazao kwenye mazingira yasiyooza.
- Msaidie kupata soko sahihi na lenye bei nzuri.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Viazi, vitunguu, korosho, mbegu za matunda.

88. Kuongeza Thamani Ya Mazao

Mtoto anaweza kusindika au kuandaa mazao ya shambani katika hali inayowavutia wanunuzi zaidi –

mfano kukaanga karanga, kukausha mboga au kuandaa juisi.

Mfano: Tuma alikausha majani ya mlenda na kuyauza yakiwa kwenye vifurushi vya plastiki kwa TSH 500 kila mmoja.

Hatua za Mtoto:

- Tumia vifaa safi na salama katika maandalizi.
- Weka bidhaa zako kwenye vifungashio vizuri.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa msaada wa usafi na vifaa vya kuchakata.
- Hakikisha bidhaa zina viwango vya usalama kwa afya.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Juisi ya matunda, unga wa lishe, samaki wakavu.

89. Kilimo Cha Pamoja

Watoto wawili au zaidi wanaweza kuungana na kuwekeza buku zao kila siku kwa pamoja kwenye bustani au mradi wa pamoja wa kilimo.

Mfano: Kelvin, Jonas na Brian waliweka kila mmoja TSH 1,000 kila wiki na wakapanda mboga za majani

kwenye ndoo sita. Baada ya wiki 6 walipata TSH 30,000.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza kikundi chenye malengo sawa.
- Andikeni mkataba rahisi wa ushirikiano.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia mgawanyo wa majukumu na mapato.
- Wape vifaa kama mbolea, maji au ndoo.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Ufugaji wa pamoja, miche ya pamoja, biashara ya pamoja ya mitaani.

90. Kilimo Cha Muda Mrefu

Mtoto anawekeza kwenye mradi wa kilimo wa muda mrefu (miezi 6 au zaidi) kama upandaji wa migomba, parachichi au miti ya mbao.

Mfano: Zawadi alipanda miche 10 ya parachichi aliyozinunua kwa TSH 1,000 kila moja. Alilenga kuvuna baada ya miaka 3 - 5.

Hatua za Mtoto:

- Elewa kuwa faida haiji mara moja.

- Jitayarishe kuvumilia na kutunza kwa muda mrefu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Toa sehemu ya ardhi au nafasi ya kupanda.
- Saidia kuhifadhi miche na kulinda dhidi ya wanyama.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Miti ya mbao (milingoti), miembe, mikorosho, ndizi.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 12; Njia za kuwekeza buku kwenye kilimo na ufugaji.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazoweza kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

Sura Ya 13

Njia Za Kuwekeza Buku Kwenye Biashara Za Wengine

Biashara ni moja ya shughuli ambazo zinaweza kuingiza faida kubwa kama ikisimamiwa vizuri. Lakini pia zinaweza kupata hasara kubwa pale usimamizi unapokuwa mbovu au changamoto za uchumi kujitokeza. Hilo linafanya biashara kuwa fursa ya uwekezaji yenye faida kubwa, lakini pia hatari yake kuwa kubwa.

Watoto wanaweza kuwekeza kwenye biashara zinazoendeshwa na watu wengine na wapakata faida bila kulazimika kuwepo kwenye biashara hizo moja kwa moja. Hilo linawasaidia kwa sababu muda wao ni mchache na ujuzi wao kwenye kuendesha biashara siyo mkubwa.

Kwenye sura hii unakwenda kujifunza fursa za uwekezaji kwenye biashara zinazoendeshwa na wengine na kupata faida.

91. Kuongeza Bidhaa Ambazo Hazipo

Mtoto anaweza kutumia fedha yake kununua bidhaa ndogo inayokosekana katika biashara ya mtu mwingine ili kuongeza thamani ya kile kinachouzwa.

Mfano: Angela alitumia TSH 5,000 kununua pipi ambazo hazikuwepo kwenye duka la baba yake. Baada ya kuuzwa, alipata TSH 8,000.

Hatua za Mtoto:

- Tembelea duka au biashara na angalia bidhaa inayokosekana.
- Wekeza kwenye kipengele hicho kwa makubaliano ya kugawana faida.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakikisha uhusiano na mmiliki wa biashara ni mzuri.
- Simamia makubaliano na usaidie kutathmini faida.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Kununua bidhaa ndogo ndogo na kuziingiza kwenye biashara ya familia au jirani.

92. Kutoa Mafunzo Ya Matumizi Ya TEHAMA

Mtoto mwenye ujuzi wa kompyuta anaweza kuwafundisha wafanyabiashara kutumia simu, kompyuta au programu za biashara kwa ada ndogo.

Mfano: Emmanuel aliwafundisha wafanyabiashara wa jirani kutumia Microsoft Excel kurekodi mauzo yao kwa TSH 3,000 kila mmoja kwa kipindi cha dakika 30.

Hatua za Mtoto:

- Andaa somo na maelekezo rahisi.
- Toa mafunzo kwa kutumia kifaa cha nyumbani au shuleni.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Ruhusu matumizi ya kompyuta au simu kwa mafunzo.
- Hakikisha mafunzo ni salama na ya maadili.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Kufundisha WhatsApp, blogu, kutuma barua pepe.

93. Kutoa Huduma Za Masoko Kwa Njia Ya Mtandao

Mtoto anaweza kusaidia kutangaza biashara ya mtu mwingine kwa kutumia WhatsApp status, Facebook, au Instagram – kwa makubaliano ya malipo au zawadi.

Mfano: Joan alipata TSH 1,000 kwa kuweka tangazo la duka la nguo la shangazi yake kwenye WhatsApp status kwa siku 3.

Hatua za Mtoto:

- Tengeneza picha au maandishi yanayovutia.
- Omba ruhusa ya kutumia mitandao ya kijamii kwa uangalifu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia kile kinachowekwa mtandaoni.
- Toa mwongozo kuhusu usalama wa mtandao.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 13–17

Njia Zinazofanana: Affiliate marketing, kushare link, kutengeneza post za biashara.

94. Kuchangia Mtaji Wa Biashara Za Wengine

Mtoto anaweza kutoa mchango wa fedha kwenye biashara ya rafiki au ndugu, na kufuatilia kiasi chake kikikua.

Mfano: Mariam alichangia elfu moja kwa duka la vitafunwa la dada yake. Alikubaliana apate 10% ya faida kila wiki. Alipata TSH 500 wiki ya kwanza.

Hatua za Mtoto:

- Elewa mpango wa biashara na namna ya kupata faida.
- Andika makubaliano ya msingi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakikisha biashara hiyo ni halali na inaendeshwa vizuri.
- Simamia mgawanyo wa faida na uwajibikaji.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Kukopesha mtaji wa bidhaa za rejareja.

95. Kulipwa Kwa Kupeleka Wateja

Mtoto anaweza kuelekeza wateja kwenye biashara fulani na akapewa kiasi kidogo cha fedha kwa kila mteja anayenunua.

Mfano: Sadick alipeleka wanafunzi 5 kwenye duka la sare za shule, na alipokea TSH 1,000 kwa kila mteja aliyenunua.

Hatua za Mtoto:

- Toa taarifa ya kweli kuhusu bidhaa.
- Elekeza watu kwa adabu na heshima.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Simamia uadilifu wa taarifa.
- Onya kuhusu ushawishi usiofaa.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 10–17

Njia Zinazofanana: Uwakala wa maduka, kupeleka washiriki wa matukio, kutangaza bidhaa za marafiki.

96. Kutoa Huduma Ya Kutunza Taarifa Za Biashara

Mtoto anaweza kusaidia biashara ndogo kuandika mahesabu ya kila siku kwenye daftari au faili la Excel, kwa malipo ya kidogo.

Mfano: John alisaidia mjomba wake kuweka kumbukumbu za mapato na matumizi ya kibanda chake kwa TSH 1,000 kwa wiki.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze kuandika mapato na matumizi.
- Tumia daftari au simu kwa ufanisi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Mpe mfano wa jinsi ya kuandika hesabu za msingi.
- Fuatilia kama kazi inafanyika kwa usahihi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Kutunza rekodi za wateja, orodha ya bidhaa.

97. Kutoa Huduma Za Usajili Kwa Njia Ya Mtandao

Mtoto anaweza kusaidia wafanyabiashara kufanya usajili wa biashara zao kwa njia ya mtandao kwenye maeneo ya kodi, leseni na vibali vingine.

Mfano: Fatuma alisajili biashara za majirani kwenye mifumo ya kodi na leseni mtandaoni kwa TSH 3,000 kama malipo ya huduma.

Hatua za Mtoto:

- Jifunze hatua za usajili na taarifa zinazohitajika.
- Hakikisha usalama wa taarifa binafsi.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Ruhusu kutumia vifaa vyenu na toa mwongozo wa usalama.

- Simamia kazi hiyo isitumike vibaya.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 13–17

Njia Zinazofanana: Usajili wa simu, shule, kozi za mtandaoni, mtihani.

98. Kuwa Mtu Wa Kati Kuwakutanisha Wanaohitajiana

Mtoto anaweza kuwa kiunganishi kati ya watu wawili wanaohitajiana – mfano, mnunuzi na muuzaji – na akapewa malipo kama shukrani.

Mfano: Ibrahim alimkutanisha mjomba wake anayehitaji muuza juice na rafiki yake anayeuza juice. Alipata TSH 1,000 kama zawadi.

Hatua za Mtoto:

- Sikiliza vizuri mahitaji ya watu unaowajua.
- Waunganishe kwa uadilifu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Elekeza kuhusu umuhimu wa kusema ukweli.
- Onya dhidi ya kufanya biashara bila ruhusa.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 11–17

Njia Zinazofanana: Uwakala, kuunganisha waalimu wa tuition, fundi wa simu, mchoraji, mhandisi.

99. Kusaidia Upatikanaji Wa Wafanyakazi Wa Muda

Mtoto anaweza kuwatafutia majirani au marafiki watu wa kazi maalum kama msaidizi wa saluni, mchoraji au mpishi wa harusi – na akalipwa kwa msaada huo.

Mfano: Esther alimtafutia bibi yake msaidizi wa kusafisha nyumba. Alilipwa TSH 1,000 kama shukrani.

Hatua za Mtoto:

- Elewa mahitaji ya mtu na mtu anayefaa.
- Omba ruhusa kabla ya kumpeleka mtu.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Wape mwongozo kuhusu usalama wa watu na maeneo.
- Wasaidie kuandaa utaratibu rasmi wa kazi.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 12–17

Njia Zinazofanana: Kuunganisha wachezaji, walimu wa tuition, waandaaji wa matukio.

100. Kuwa Na Jukwaa La Kutangaza Biashara

Mtoto anaweza kuanzisha ukurasa wa WhatsApp, Facebook au blog kwa ajili ya kutangaza biashara za watu wengine kwa ada ndogo ya kuweka tangazo.

Mfano: Noel aliunda “Tangazo Chap” WhatsApp group la shule yao. Alipokea TSH 1,000 kutoka kwa wanafunzi waliotangaza bidhaa zao.

Hatua za Mtoto:

- Weka sheria rahisi za kutangaza kwenye jukwaa.
- Hakikisha kuna nidhamu ya mawasiliano.

Hatua za Mzazi/Mlezi:

- Hakiki aina ya matangazo yanayowekwa.
- Msaidie kudhibiti ufuatiliaji na matumizi ya data.

Umri Unaopendekezwa: Miaka 13–17

Njia Zinazofanana: Blog ndogo, Instagram page, Telegram channel, noticeboard ya shule.

Maswali Ya Mjadala Wa Sura Ya 13; Njia za kuwekeza buku kwenye biashara za wengine.

1. Kwa njia ulizojifunza hapa, zipi zinazowezekana kutekeleza kwako?
2. Ni njia zipi mbadala umezipata kupitia njia hizi ulizojifunza?
3. Njia zipi tatu unazokwenda kuanza kuzifanyia kazi mara moja?

SEHEMU YA TANO

PROGRAMU YA NGUVU YA BUKU TOTO

Sura Ya 14

Mpango Wa Programu Ya NGUVU YA BUKU TOTO

Utangulizi na Dhana Kuu

Nguvu ya Buku Toto ni mpango wa kimkakati wa elimu ya fedha kwa watoto na vijana wa umri wa miaka 5–18 unaolenga kuandaa kizazi cha watanzania wenye nidhamu ya fedha, maarifa ya akiba, uwekezaji na usimamizi wa rasilimali binafsi. Kupitia akiba ya kila siku ya angalau TSH 1,000, programu hii inalenga kuleta mabadiliko ya kifamilia na kijamii kwa kuweka msingi wa utajiri wa vizazi.

Programu inatekelezwa na **Tanzanite Skills Academy (TSA)**. Imejengwa juu ya uzoefu wetu wa zaidi ya miaka 10 katika kuendesha elimu ya fedha tangu 2013 na inahusisha pia mtandao wa wawekezaji wa kujitegemea zaidi ya 400 wanaoshiriki kupitia mpango unaoendeshwa na *Nguvu ya Buku kwa Watu Wazima*.

Majukumu ya Programu na Maeneo ya Mafunzo

Programu ya Nguvu ya Buku Toto itakuwa inatekelezwa katika mpango ufuatao:

- Mafunzo ya nadharia (maana, umuhimu, changamoto)
- Mazoezi ya vitendo (shajara, tracker, changamoto, biashara ndogo)
- Ushirikiano wa wazazi na taasisi
- Tathmini ya kila mwezi
- Tuzo za mwaka

Malengo Mahsusi ya Programu

- Kuwezesha watoto kujifunza usimamizi wa fedha kwa vitendo
- Kuwajengea watoto ujuzi wa kujiwekea malengo, kupanga matumizi na kuwekeza

- Kukuza uelewa wa familia kuhusu nidhamu ya fedha na kushiriki safari ya kifedha ya watoto wao
- Kuwezesha taasisi kuwa sehemu ya ujenzi wa jamii yenye msingi wa utajiri wa kizazi

Zana za Kufundishia

- **Nguvu ya Buku Toto (Kitabu)** – kwa kila mtoto kujifunza nadharia mbalimbali kuhusu fedha
- **Nguvu ya Buku Toto Diary (shajara)** – kwa kila mtoto kufuatilia maendeleo
- **Nguvu ya Buku Daily Tracker** – kufuatilia kila siku kama ameokoa, kuzalisha au kuwekeza
- **Challenging Worksheets (mpango kazi wa changamoto)** – kazi za kila mwezi na changamoto
- **Maonyesho ya mwaka** – Expo ya kazi za watoto, tuzo na vyeti.

Nafasi ya Wazazi/Walezi

- Kufuatilia na kusaini Daily Tracker na Diary za mtoto
- Kushiriki mafunzo ya kifedha ya wazazi
- Kufungua akaunti ya uwekezaji kwa kushirikiana na mtoto

- Kuhamasisha utekelezaji wa malengo ya kila mwaka ya kifedha nyumbani

Nafasi ya Taasisi (Mashule na Dini)

- Kuanzisha *Nguvu ya Buku Clubs* shuleni na katika nyumba za ibada
- Kuwatambua walimu/walezi wa klabu kwa ufuatiliaji wa watoto
- Kutenga muda wa wiki kwa shughuli za elimu ya fedha
- Kuratibu ushawishi wa jamii na hafla za kijamii za tuzo

Nafasi ya Taasisi za Kifedha

- Kutoa akaunti za watoto zenye gharama nafuu
- Kutoa elimu ya kifedha kwa watoto na wazazi
- Kushirikiana kutoa motisha kwa watoto waliofanya vizuri (zawadi za kifedha, ujuzi au elimu)
- Kuanzisha partnership kwa mifuko ya pamoja ya watoto

Nafasi ya Serikali na Jamii

- Serikali za mitaa kuruhusu maeneo ya watoto kufanya biashara na maonyesho

- Halimashauri kushirikiana kutoa ulinzi na usaidizi kwa vikundi vya watoto
- Wizara ya Elimu kuingiza misingi ya fedha kwenye mitaala ya shule za msingi
- Jamii kushiriki kama walimu, wazazi au wawezeshaji wa mafanikio

Nguvu ya Buku Toto si mpango wa kawaida wa kuweka akiba – ni mfumo wa malezi ya kifedha unaojenga kizazi cha baadaye chenye uwezo wa kuzalisha, kuokoa, na kuwekeza. Kupitia ushirikiano wa familia, taasisi na jamii kwa ujumla, tunajenga msingi wa uchumi wa kizazi unaoanza na Buku Moja kwa Siku.

Sura Ya 15

Hatua Za Kuchukua Kushiriki Programu

Nguvu ya Buku Toto Programu kama ilivyoielezwa inalenga kutoa elimu endelevu ya kifedha kwa watoto kati ya umri wa miaka 5-17. Katika kutekeleza mpango huu ni dhahiri utahitajika usimamizi wa wazazi/walezi wa watoto husika kufanikisha

◆ Kwa Mzazi/Mlezi:

1. Pata taarifa kuhusu programu kupitia shule, taasisi au mitandao rasmi.
2. Jaza fomu ya usajili ya mtoto na kuwasilisha kwa ofisi au njia ya mtandaoni.
3. Changia ada ya mwanzo ya usajili kwa mujibu wa mpango wa kifedha.
4. Fungua akaunti ya mtoto kwenye taasisi inayoshirikiana na TSA kama mfuko wa uwekezaji wa pamoja au benki.
5. Fuata kwa karibu Diary na Tracker ya mtoto kila mwezi.

◆ Kwa Mtoto:

1. Jiunge na klabu ya *Nguvu ya Buku* shuleni au kwa usimamizi wa mzazi.
2. Weka akiba ya TSH 1,000 kila siku kupitia kazi, kuokoa au zawadi.
3. Jaza Daily Tracker na Diary kila siku.
4. Shiriki changamoto na mafunzo ya kifedha kwa vitendo.
5. Onyesha maendeleo kwenye maonyesho na kupata tuzo za mwaka.

◆ Kwa Taasisi ya Elimu au Dini:

1. Wasiliana na timu ya *Nguvu ya Buku Toto* ili kupata mwongozo wa ushiriki.
2. Tambua walimu/walezi wa klabu na wape mafunzo ya utekelezaji.
3. Tengeneza ratiba ya wiki ya klabu na kufuatilia Diary na Tracker za wanafunzi.
4. Toa nafasi ya kuendesha maonyesho na hafla za mwaka za watoto.

HITIMISHO

Safari yako ya kusoma kitabu hiki haikuwa tu ya kusoma maneno, bali ilikuwa safari ya kujifunza, kutafakari na kuhamasika kuchukua hatua. *NGUVU YA BUKU TOTO* imekupa msingi thabiti wa elimu ya fedha, imani ya kwamba kila mtoto anaweza kuwa tajiri, na mbinu za kuokoa, kuzalisha na kuwekeza kila siku.

Lakini mafanikio hayawezi kuletwa na maarifa pekee. Mafanikio yanahitaji **hatua**. Tunakuhamasisha wewe uliyeisoma, usibaki na ujuzi huu moyoni au kichwani tu. Anza leo. Anza sasa. Anza na buku moja.

Fanya yafuatayo mara moja:

1. Chagua njia rahisi unayoweza kuanza nayo leo.
2. Tengeneza mpango wa NGUVU YA BUKU kwa siku 7 zijazo.
3. Mshirikishe mzazi/mlezi wako au mtu unayemwamini kwenye mpango wako.
4. Jiunge rasmi na **programu ya NGUVU YA BUKU TOTO** kupitia barua pepe

training@tanzaniteskills.ac.tz au namba
+255 713 604 101.

5. Shiriki kwenye *Klabu za NGUVU YA BUKU TOTO* ili ujifunze na kushirikiana na watoto wengine wanaochukua hatua kama wewe.

Kwa Wazazi na Walezi: Tafadhali chukueni nafasi hii muhimu. Badala ya kuwapa watoto zawadi za muda mfupi, wapeni msingi wa maisha ya kifedha. Soma kitabu hiki pamoja nao, fanyeni *NGUVU YA BUKU Diary* pamoja, na endeleeni kuwafuatilia kwa upendo na uthabiti.

MUHIMU SANA: Hakikisha unatumia **KITABU CHA KAZI (WORKBOOK)** kilichoandaliwa kuambatana na kitabu hiki. Workbook hiyo ni nyenzo ya vitendo inayomwezesha mtoto kutekeleza yale aliyojifunza kila siku — kwa kuandika, kujadili na kufanya kazi na mzazi au mlezi. Ni sehemu rasmi ya programu ya NGUVU YA BUKU TOTO na sharti kwa kila mtoto anayetaka kuwa sehemu ya mabadiliko ya kweli.

Kwa Taasisi: Hakikisheni hakuna mtoto anayeachwa nyuma. Kitabu hiki na programu hii vinaweza kubadilisha shule, kanisa, msikiti au shirika lenu. Anzisheni Klabu za NGUVU YA BUKU na kuwa sehemu ya mapinduzi haya.

Kwa pamoja, tunaweza kuvunja laana ya umasikini na kujenga utajiri wa vizazi. Kitabu hiki si mwisho, ni mwanzo wa safari ya mabadiliko.

***Karibu kwenye NGUVU YA BUKU TOTO —
popote ulipo, anza leo.***

KUHUSU WAANDISHI WA KITABU HIKI.

Kocha Dr. Makirita Amani, MD, CFE ni Daktari Wa Binadamu (Medical Doctor - MD) na Mwelimishaji Fedha Aliyethibitishwa (Certified Financial Educator - CFE).

Ni mwandishi wa vitabu, Kocha na Mkufunzi wa Biashara,

Mauzo na Usimamizi wa Fedha Binafsi.

Adv. Isaack Zake, CFE ni Wakili Wa Kujitegemea na Mwelimishaji Fedha Aliyethibitishwa (Certified Financial Educator - CFE). Ni mwandishi wa vitabu, Mkufunzi na Mtaalamu wa Sheria ya Kazi na Ajira.

Waandishi kwa pamoja ni waanzilishi wa Tanzanite Skills Academy, ambayo ni taasisi ya mafunzo ya kujenga ujuzi kwa maendeleo. Simu; +255 713 604 101

Barua pepe; training@tanzaniteskills.ac.tz

Tovuti; www.tanzaniteskills.ac.tz